
ŠVIESA

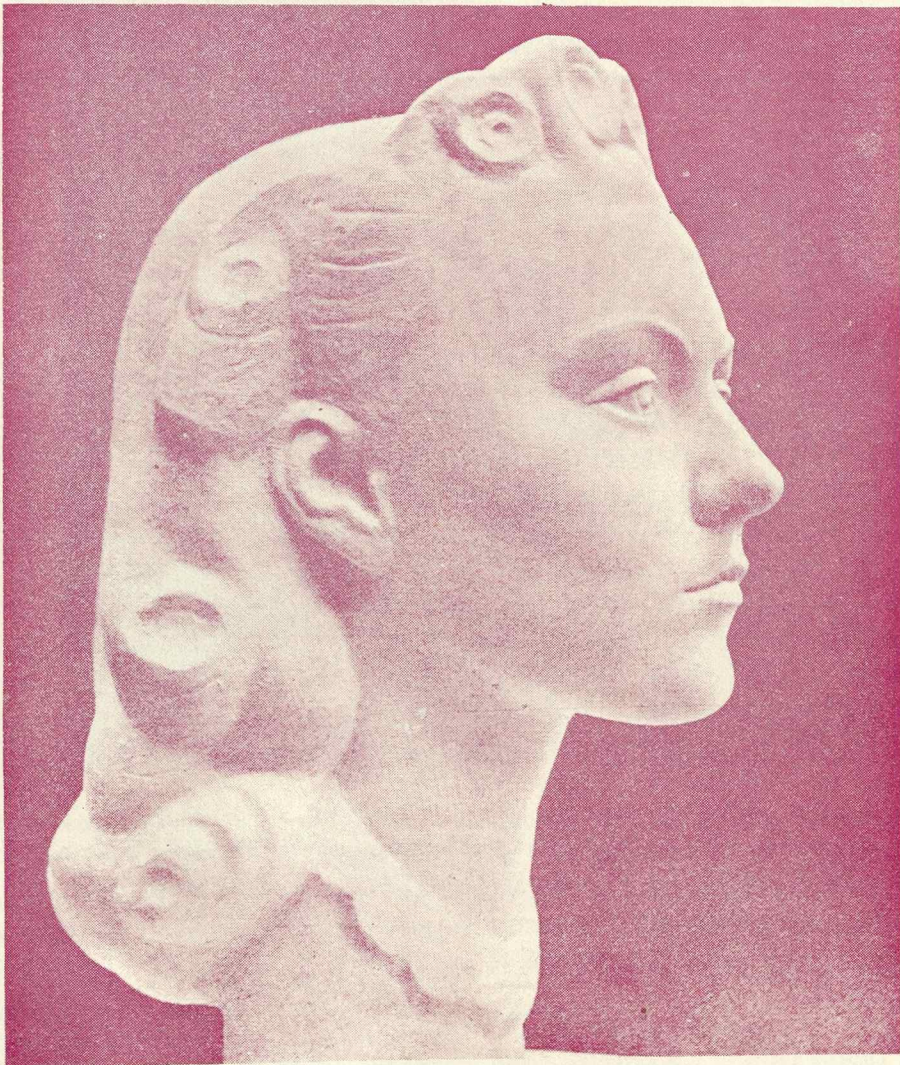
No. 3

LIEPA - RUGPIŪTIS - RUGSĒJIS

1967 M.

Moters portretas. Pundzius. 1945 m.

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

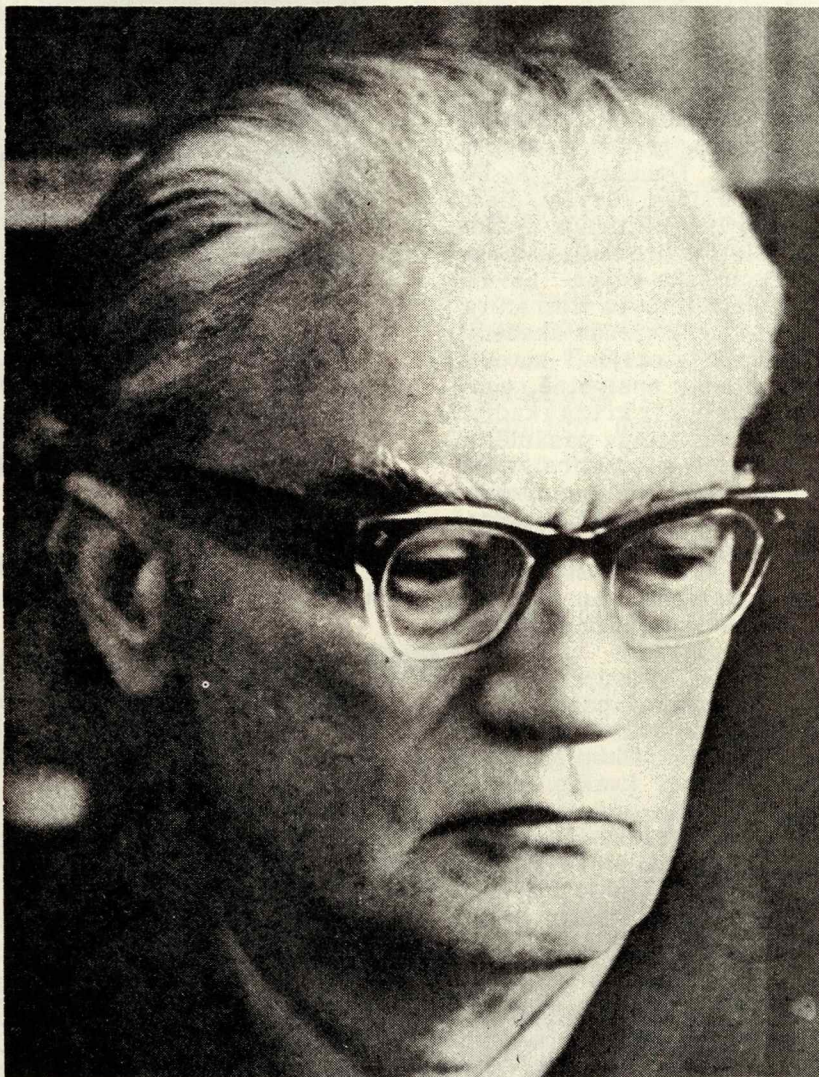
Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba. Atsakomąsias redaktorius: A. Bimba

No. 3   LIEPA - RUGPIŪTIS - RUGSĖJIS (JULY - AUGUST - SEPTEMBER), 1967   XXXIII

TURINYS

VINCAS MYKOLAITIS - PUTINAS. Nekrologas	67
VINCAS MYKOLAITIS - PUTINAS. Rojus Mizara	69
IŠ ARABŲ IR ŽYDŲ ISTORIJS. D. M. Šolomskas	73
KAIP AŠ SUTIKAU 1967 METUS. Antanas Bimba	76
AMŽINOJI UGNIS. Eilėraštis. Vacys Reimeris	79
POPIEŽIAI IR LIETUVA. Mislinčius	80
50 METŲ NUO JULIAUS JANONIO MIRTIES. J. Lapašinskas	84
BALTAS NERŪPESTINGUMAS. Eilėraštis. J. Marcinkevičius	85
"GOTT MIT UNS". Eilėraštis. J. Graičiūnas	85
ATSISVEIKINIMAS. Eilėraštis. A. Bernotas	85
ČESLOVAS SASNAUSKAS. J. Petronis	86
EUGENIE COTTON. Ieva Mizarienė	88
PEIZAŽAS IŠ LĒKTUVO. Eilėraštis. S. Geda	89
ŠIANDIENINIO LIETUVIŲ ROMANO KELIAI. J. Lankutis	90
TAVO MEILĒ, TAVO DARBAS. Eilėraštis. A. Bernotas	91
KRAŠTOTYRININKAS ANTANAS VIRELIŪNAS. J. Butėnas	92
LIETUVOS KARIUOMENĒ. Vincas Martinkėnas	93
LLD REIKALAI. Ieva Mizarienė	96

Vincas Mykolaitis - Putinas

Š. m. birželio 7 d., eidamas 75 metus, Kačerginėje mirė Lietuvos TSR Liaudies rašytojas, Lietuvos TSR Mokslų akademijos akademikas, profesorius Vincas Mykolaitis-Putinas.

Vincas Mykolaitis-Putinas gimė 1893 m. sausio 6 d. Pilotiškių kaime, Gudelių valsčiuje, valstiečių šeimoje. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje, vėliau Seinuose, studijavo Petrograde, Friburge, Miunchene, įgydamas filosofijos mokslų daktaro laipsnį. 1923 m. sugrįžęs į Lietuvą, profesoriavo Kauno, o vėliau Vilniaus universitetuose, dėstė lietuvių lite-

ratūrą. 1941 m. jis buvo išrinktas Lietuvos TSR Mokslų akademijos tikroju nariu ir paskirtas Lietuvių literatūros instituto direktoriumi.

Pirmieji V. Mykolaičio Putino eilėraščiai spaudoje pasirodė 1911 metais. Petrograde 1917 m. išėjo pirmoji jo knyga - eilėraščių rinkinys "Raudoni žiedai" kartu su poema "Kunigaikštis Žvainys". 1921 m. dviem tomais pasirodė "Putino raštai", po to poezijos rinkinys "Tarp dviejų aušrų" (1927), drama "Valdovas" (1930) ir kiti kūriniai.

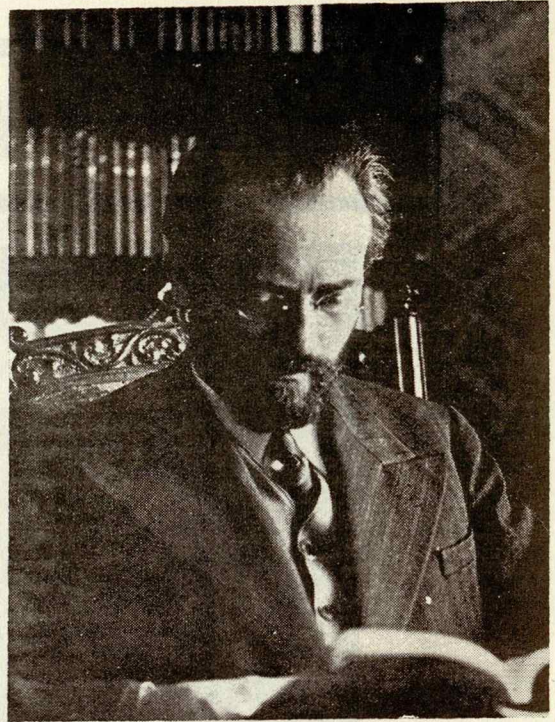
Svarbią vietą V. Mykolaičio-Putino kūrybos kelyje, taip pat ir visoje lietuvių literatūroje užima jo romanas "Altorių šešėly", pasirodęs 1933 m. Jame rašytojas realistiškai, su giliu psichologiniu įžvalgumu pavaizdavo kūrybiškos asmenybės išdavimą iš klerikalinės aplinkos. Išsivadavęs iš jaunystėje jį slėgusių dvasininkų luomo varžtų, rašytojas artėjo prie liaudies gyvenimo problemų, kurias lietė ne tik "Altorių šešėly", bet ir kai kuriuose eilėraščiuose, išspausdintuose poezijos rinkinyje "Keliai ir kryžkeliai" (1936 m.). Dar iki karo parašęs visą eilę išmintingų literatūros mokslo darbų, V. Mykolaitis-Putinas tarybinio laikotarpio ypač daug nuveikė, tyrinėdamas lietuvių literatūros klasikų K. Donelaičio, A. Baranauko, Maironio, Žemaitės kūrybą, lietuvių-rusų, lietuvių-lenkų literatūrinius ryšius, Atskirais leidiniais išleisti jo literatūros mokslo darbai: "Pirmoji lietuviška knyga" (1948), "Adomas Mickevičius ir lietuvių literatūra" (1955) ir kt. Jis taip pat yra vienas akademinės "Lietuvių literatūros istorijos" autorių. V. Mykolaitis-Putinas daug nusipelnė, ugdydamas naujus lietuvių filologų ir kritikų kadrus.

Nuėjęs prieštarinę ir sudėtingą pasaulėžiūros bei estetinių pažiūrų formavimosi kelią, V. Mykolaitis-Putinas tarybinės santvarkos metais pasiryžo visas jėgas atiduoti liaudžiai, jos kultūrai. V. Mykolaitis-Putinas plačiai pasireiškė kaip vienas žymiausių šiuolaikinių poetų. Darbo liaudies išsivadavimo nuotaikas 1940 m. vasarą jis išreiškia pakiliu eilėraščiu "Darbo Lietuvai". Jo lyrikos rinkiniuose "Sveikinu žemę" (1950), "Poezija" (1956), "Raštų" I t. (1959), "Būties valanda" (1963), "Langas" (1966) atsispindi dvasiškai turtiną poeto asmenybę, gilūs filosofiniai gyvenimo apmąstymai, skamba gimtojo krašto meilės, tauraus žmogiškumo motyvai.

Platų barą V. Mykolaitis-Putinas išvarė poezijos vertimų srityje, pateikdamas lietuvių skaitytojui daugelį geriausių Puškino, Lermontovo, Nekrasovo, Mickevičiaus ir kitų pasaulinių klasikų kūrybos pavyzdžių.

Vienas stambiausių tarybinio laikotarpio V. Mykolaičio-Putino kūrinių yra istorinis romanas "Sukilėliai", kurio pirmasis tomas pasirodė 1957 m. Jame, vaizduodamas 1863 metų sukilimą Lietuvoje, rašytojas su didele meile parodė liaudies vaidmenį istorijoje, jos drąsius laisvės ir socialinės teisybės siekimus. Už šį romaną V. Mykolaičiui-Putinui buvo paskirta respublikinė literatūros premija.

V. Mykolaičio-Putino vardas lietuvių literatūroje apgaubtas gilia liaudies meile ir pagarpa. Jo kūriniai šiandien plačiai žinomi ir skaitomi visoje Tarybų Sąjungoje, taip pat daugelyje užsienio kraštų. Tarybiniais metais pradėti leisti jo "Raštai", kurių jau išėjo aštuoni

Vincas Mykolaitis-Putinas 1931 m. Nioje, Pietų Prancūzijos kurorte, kuria savo gyvenimo išpažinti - romane "Altorių šešėly".

tomai. Už didelius nuopelnus, vystant kultūrą, V. Mykolaičiui-Putinui suteiktas Lietuvos TSR Liaudies rašytojo vardas. Jis taip pat apdovanojamas dviem Darbo Raudonosios Vėliavos ordiniais.

Vincas Mykolaitis-Putinas įėjo į XX a. lietuvių klasikinės literatūros lobyną kaip vienas didžiausių jos korifėjų. Jo vardas ir kūryba liks nemirtingi lietuvių kultūros istorijoje.

J. BALČIKONIS, A. BALTAKIS, J. BALTUŠIS, E. BALSYS, A. BARKAUSKAS, A. BIELIAUSKAS, F. BIELIAUSKAS, L. DIRŽINSKAITĖ, B. DVARIONAS, P. GALAUNĖ, M. GEDVILAS, A. GRICIUS, J. GRUŠAS, A. GUDAITIS-GUZEVIČIUS, V. JAKELAITIS, J. JANUTIS, Z. JANUSKEVIČIUS, J. JUZELIŪNAS, K. KAVECKAS, K. KORSAKAS, J. KUBILIUS, J. KUZMINSKIS, J. LANKUTIS, J. MACEVIČIUS, J. MANIUSIS, J. MARCINKIČIUS, M. MARTINAITIS, J. MATULIS, M. MESKAUSKIENĖ, E. MIEŽELAITIS, J. MILTINIS, J. NARKEVIČIŪTĖ, V. NIUNKA, J. PALECKIS, V. PETKEVIČIUS, K. PETRAUSKAS, V. REIMERIS, J. RUDZINSKAS, I. SIMONAITYTĖ, A. SNIEČKUS, R. SARMAITIS, L. SEPE-TYS, M. ŠUMAUSKAS, T. TILVYTIS, A. VENCLOVA, H. ZABULIS, G. ZIMANAS, Z. ŽEMAITIS, J. ŽIUGŽDA.

Užrašas ant antkapio:

**VINCAS
MYKOLAITIS - PUTINAS
1893 – 1967**

VINCAS MYKOLAITIS - PUTINAS

ROJUS MIZARA

I

Šių metų birželio 8 dieną Amerikos lietuvius pasiekė skaudi žinia: birželio 7 d. Kačerginėje mirė LTSR Liaudies rašytojas, lietuvių literatūros klasikas, Lietuvos Mokslų akademijos narys — mokslininkas, profesorius Vincas Mykolaitis-Putinas! Tai didelis smūgis lietuvių literatūrai, visai lietuvių tautos kultūrai!

Vincas Mykolaitis-Putinas gimė 1893 m. sausio 9 d. Pilotiškių kaime, Gudelių valsčiuje, valstiečių šeimoje.

Baigęs keturias Marijampolės gimnazijos klases, tėvų pageidavimu, 1909 metais jis įstojo į Seinų kunigų seminariją, bet toji profesija jauno žmogaus nežavėjo. Jį traukte traukė kūrybinis darbas — lietuvių literatūra. 1911 metais jis išspausdino pirmuo-

sius savo eilėraščius ir nuo tada plunksnos į šalį nepadėjo — per penkias dešimt šešerius metus jo vyriausias ir mėgiamiausias darbas buvo rašytojavimas. Savo eilėraščius pasirašė Putino slapyvardžiu, ir dėl to lietuvių tautai jis pasiliko: Vincas Mykolaitis-Putinas.

Kunigu buvo išventintas 1915 metais, tačiau kleboniško pyrago ragauti jam neteko. V. Mykolaitis įstojo į Petrapilio dvasinę akademiją, o vėliau išvyko į Šveicariją — Friburgo universitete studijavo filosofiją. Gavęs d-ro laipsnį, jis dar studijavo Muncheno universitete. Iš ten grįžęs — Kauno universitete humanitarinių mokslų fakultete dėstė naująją lietuvių literatūrą; buvo profesorius.

Kačerginėje, pas rašytoją Vincą Mykolaitį-Putiną 1965 m. vasarą. Iš kairės į dešinę: Laurynas Kapočius, Ieva Mizarienė, rašytojas Vincas Mykolaitis-Putinas, Rojus Mizara, Emilija Mykolaitienė, Marija Macijauskienė.

1931 metais V. Mykolaitis-Putinas išvyko į Nica, Prancūzijos, atostogų. Čia ir įvyko jo gyvenime lūžis — didžiulis posūkis. Sėdosi jis ir parašė du romano "Altorių šešėlyje" tomus, trečiąjį baigė vėliau.

Romanas — pirmas toks lietuvių literatūroje. Ilgai puoselėtas galvoje mintis apie "kunigystės stoną" rašytojas meistriškai išdėstė juodu ant balto.

Romane "rašytojas realistiškai, su giliu psichologiniu išvalgumu pavaizdavo kūrybiškos asmenybės išsivadavimą iš klerikalinės aplinkos," skaitome oficialiame nekrologe. "Išsivadavęs iš jaunystėje jį slėgusių dvasininkų luomo varžtų, rašytojas artėjo prie liaudies gyvenimo problemų..." Romanas buvo išspausdintas 1933 metais. Jei V. Mykolaitis-Putinas būtų daugiau nieko nesukūręs, jis visvien būtų pasilikęs žymiu rašytoju vien dėl "Altorių šešėlyje" parašymo. Romanas susilaukė daug laidų pačioje Lietuvoje; jis, be to, yra išverstas į daugelį kitų kalbų.

Prisiminęs tuos laikus, kai "Altorių šešėlyje" pasirodė, Antanas Venclova rašo:

"Šiandien jau sunku atgaminti tą pri-trenktąjį išpūdį, kurį ši atvira, nuoširdi, giliausiai žmogiška ir teisinga knyga padarė visiems, kurie ją skaitė. O skaitė ją ne tik literatūros mėgėjai, ne tik jaunimas, o ir bažnyčios dignitoriai ir aukšti valdininkai, ir visi, kas šiaip jau beveik niekad į rankas nei nepaimdavo knygų. Pažangioji visuomenė iš karto pajuto, kad ši knyga, pirmasis psichologinis romanus mūsų literatūroje, padeda kovai prieš reakciją, klerikalizmą, priplėkusį, pridvokusį gyvenimą 'Altorių šešėlyje'. Literatūros mėgėjus stebino ir džiugino mūsų prozoje dar nepasiektas ligi šiol meistriškumas..." (Literatūra ir menas" 1967 m. birželio 10 d.)

Primintina: kai romanus pradėjo pasiekti mūsų žmones Amerikoje, jis taip pat juose paliko labai gilų išpūdį, nepaprastą poveikį.

Klerikalizmo pilioriai Lietuvoje, ypatin-gai kun. A. Jakštas-Dambrauskas, į rašytoją pradėjo šaudyti iš sunkiųjų kanuolių. Romano autorių sutramdyti ryžosi visos tamos galybės. Dar baisesnis tarp klerikalų

ermyderis užvirė, kai jie patyrė, kad Vincas Mykolaitis-Putinas susituokė su Emilija Kvedaraite, buvusia savo studente. Įžymusis rašytojas padarė tai, ko neišdrįso padaryti poetai Vienažindys ir Maironis!

Padėjęs į šalį sutaną, pasijutęs laisvu, V. Mykolaitis-Putinas rašė, kūrė daugiau ir daugiau. Nesakysiu, kad viskas, ką jis sukūrė, buvo vienodo lygio. 1938 metais pasirodęs jo romanus "Krizė" — kitas dalykas. Romaną, atmenu, aštriai kritikavo žurnalas "Kultūra" ir visa pažangioji lietuvių spauda.

Mykolaitis Putinas-lyrikas. Sukūrė jis daugybę eilėraščių — taip pat, aišku, ne vienodo lygio. O tarybiniais metais jis parašė istorinį romaną "Sukilėliai", kuris anuo metu buvo išspausdintas ir mūsų laikraštyje "Laisvėje." Tai pirmasis tomas. Antrojo rašytojas nebepajėgė užbaigti. "Sukilėliai" vaizduoja Lietuvos liaudies 1863 metų sukilimą prieš caristinę santvarką, kovas už žemę ir laisvę.

V. Mykolaitis-Putinas — ne tik poetas-rašytojas. Jis buvo ir mokslininkas. Jo literatūros ir mokslo darbai išleisti knygomis: "Pirmoji lietuviška knyga," "Adomas Mickevičius ir lietuvių literatūra", "Lietuvių literatūros istorija" (vienas jos autorių). Jis tyrinėjo lietuvių literatūros klasikų: Donelaitį, Baranauską, Maironį, Žemaitę, — jų kūrybą. Jis į lietuvių kalbą vertė Puškiną, Lermontovą, Nekrasovą, Mickevičių. Jis — milžinas, kuriam lygių lietuvių literatūroje nedaug terasime! A. Venclova neabejodamas pastebi: "V. Mykolaitis-Putinas įeina į tarpą pačių didžiausių lietuvių rašytojų, tokių, kaip Donelaitis, Žemaitė, Maironis, Krėvė, Nėris, Cvirka. Jo kūrybos, jo mokslo darbų pėdsakų, — primena A. V., — neištengs nuplauti laiko srovė." ("Lit. ir menas" š. m. birž. 10 d.)

Rašytojo palaikai iškilmingai palaidoti Rasų kapinėse Vilniuje.

II

V. Mykolaitis-Putinas tarybinę santvarką Lietuvoje sutiko tyliai, be riksmo "ir aš komunistas!" — kaip kiekvienas galvojęs išmintingas žmogus. Istorinį mūsų tautos posūkį rašytojas priėmė kaip logišką, kaip neišvengiamą. Poetas parašė Tarybų Lietu-

vos garbei puikių eilėraščių: "Darbo Lietuva", "Sveikinu žemę", "Poezija", "Būties valanda", "Langas" ir kt.

Po rašytojo mirties, Amerikos lietuviškoji "veiksnių" spauda V. Mykolaitį-Putiną pradėjo pulti, niekinti. Visokie liliputai, iš klerikališkų ir socialdemokratiškų palėpių išlindę, ėmė kaišioti nešvarius liežuvius, pradėjo plepėti, būk poetas tuos eilėraščius rašęs "priverstas komunistų"! Taip darydami, tie nykštukai mano, kad jie "kritikuoja" tarybinę santvarką Lietuvoje. Iš tikrųjų, jie juodina, šmeižia rašytoją-poetą. Šmeižikai gerai žino, jog poetas miręs — neatsikels ir nepasakys: "Jūs — melagiai! Jūs — nedorėliai!"

Kaip nieks V. Mykolaičio-Putino neprivertė parašyti "Altorių šešėlyje", kaip nieks jo nevertė nusivilkti sutaną, taip pat nieks jo nevertė, jam neįsakė, ką poetas turi rašyti ar nerašyti! V. Mykolaitis-Putinas prieš nieką sprando nelenkė!

Atsimenu 1942-1943 metus, kai Amerikoje gyveno Povilas Rotomskis. Mudu apie kai kuriuos žymesnius Lietuvos žmones dažnai pasikalbėdavome. Klausdavau aš Povilą, ką jis mano apie tą ar kitą individualą: ar jie stovės su tarybine santvarka ir po karo, ar fašistinis vokiškasis okupantas "neišskalbs jiems smegenų"? Minėjau Povilui ir rašytoją Mykolaitį-Putiną.

— V. Mykolaitis-Putinas, — sakė Povilas Rotomskis, — yra tvirtai nusistatęs eiti kartu su savo tauta, su tarybine santvarka. Ir toje pozicijoje jis stovės.

— Kodėl? Kuo jūs tai remiate?

— Todėl, — atsakė Rotomskis, — kad jis yra kitoks negu daugelis Lietuvos intelektualų. Kai Lietuva 1940 metais buvo paskelbta tarybine socialistine respublika, Mykolaitis-Putinas pasakė, kad jis tam pritaria. Bet tik tai dar ne visa pasako: Mykolaitis-Putinas atvirai mus kritikuodavo dėl kiekvieno dalyko, kuris jam nepatiko. Jis — ne batlaidis, ne pataikūnas. Perversmo metu mūsų buvo padaryta visokių didesnių ir mažesnių klaidų klaidelių. Buvo plyšelių ir skylelių. Mykolaitis-Putinas, tai matydamas, netylėjo, o darė mums pastabas, nors kai kada jo

kritika ne visiškai pataikė į taikiklį. Tokiais vyrais visuomet galima pilnai pasitikėti ir pasiremti. Aš juo pasitikiu.

III

Su įžymiuoju lietuvių literatūros klasiku man asmeniškai teko susitikti ir pasišnekėti tik dviem atvejais.

1960 metų sausio 1 d. vilnietė artistė Tefa Vaičiūnienė — pasikvietė mane pietų. Radau ten ir V. Mykolaitį-Putiną su žmona Emilija.

Susėdę už stalo, kąsdami kepsnį, paprastai svečiai mini smulkius reikalėlius, juokauja, "štukavoja." Ne taip buvo tą vakarą. Iš pat pradžių ėmėme šnekėtis "didesniais klausimais." Prisipažinsiu: man iš rašytojo išgirsti kuo daugiau žodžių rūpėjo. Norėjau patirti jo nuomonę apie tą ir kitą — juo labiau, ką jis galvoja apie visą būklę Tarybų Lietuvoje, apie pačią tarybinę santvarką. Ir rašytojo nuomonės, nereikėjo ilgiau laukti jis labai greit pagavo mintį.

— Tarybinei santvarkai pritariu ir su ja gražiai sugyvenu, — buvo jo žodžiai. — Aš turėjau visas progas padaryti taip, kaip padarė Vincas Krėvė, bet taip nedariau. O nedariau dėl to, kad man buvo ir tebėra prie širdies liaudis, lietuvių tauta.

Toliau rašytojas dėstė, kad, atsižvelgiant į visą tarptautinę situaciją, tarybinė santvarka buvo ir tebėra Lietuvai vienintelis kelias.

— Bet aš manau, kad kai kur pas mus galėtų būti ir geriau negu yra, — pabrėžė Mykolaitis-Putinas. — Ir aš tai nesivaržydamas sakau...

Mūsų pokalbis nukrypo link kaimo. Kiekvienam buvo aišku, kad tuomet toli gražu ne visi kolūkiai buvo atsistoję ant tvirtų kojų; daug kolūkių dar buvo silpni. Rašytojas ir čia buvo atviras:

— Mano nuomone, pradėjus žemės ūkį kolektyvinti, buvo padaryta stambi klaida.

— Klaida?..

— Taip! Buvo reikėję palikti kolūkiams didesnius sklypus — sakysime: ne 60 arų, o nors po tris hektarus.

Pasakymas sudomino ir nustebino mane, kilusį iš trijų smėlėtų dešimtinių

"gaspadorystės." Nežinojau, ką atsakyti. Bet tuojau į talką stojo ten pat už stalo sėdėjusi rašytojo žmona.

— Vincai, — tarė ji, — labai klysti! Jei kiekvienas kolūkietis šiandien turėtų trijų hektarų žemės sklypą nebūtų kolūkių. Kas norėtų eiti į kolūkį dirbti, kai jam pilnai užtektų trijų hektarų? Įvyktų demoralizacija, ir nieko iš viso to neišeitų.

Dialogas, kaip matome, vyko tarp vyro ir žmonos. Atrodė, kad ji gerai susipažinusi su kaimu, su "valstiečio psichologija", su visa būkle. Ir dialogą laimėjo Emilija.

Rašytojas sakė, kad jis rašo "Sukilėlių" antrąjį tomą. Bet darbas neina tokia sparta, kokia jis ir kiti pageidauja.

Pasitarę dar kai kuriais klausimais, skyrėmės, linkėdami vieni kitiems sveikatos ir laimingų Naujųjų metų.

IV

Mudu apsikeitėme keletu laiškų.

Dažnai rašyti jam vengiau — bijojau rašytoją atitraukti nuo kūrybinio darbo.

Kai 1963 metais V. Mykolaitis-Putinas iškilmingai šventė savo septyniasdešimtmetinę sukaktį, parašiau jam sveikinimą su linkėjimais ir prašiau, kad jis atvyktų į JAV pas lietuvius viešnagėn. Atsakė jis 1963 m. vasario 2 d.:

"...Labai nudžiugau gavęs savo sukaktivių proga Jūsų laišką iš taip toli. Bet nuotolis neatšaldė nei Jūsų nuoširdžių žodžių, nei draugiškų jausmų, išreikštų Jūsų laiške. Ir aš karštai dėkoju Jums už sveikinimus ir gerus linkėjimus.

Norėčiau dar padirbėti ir duoti lietuvių literatūrai dar ką nors verto skaityti. Nežinau, ar ištesėsiu. Ir tie patys "Sukilėliai" II tomas — štai jau kuris laikas guli nebaigtas ant mano stalo. Pašlijo sveikata, ir nežinau, kada atsigriebsiu ir galėsiu dirbti taip kaip norėčiau.

Apie tolimesnes keliones galiu vien pasvajoti, o atlankyti užjūrio draugus, pažįstamus, tautiečius — kur jau man! Na, bet gal gi su pavasariu ir jėgos sustiprės.

Prie mano nuoširdžių sveikinimų ir linkėjimų Jums, gerbiamas ir mielas Mizara, jungia savuosius ir mano žmona Emilija..."

V

1965 metais būdamas Lietuvoje išgirstu iš bičiulių, kad V. Mykolaitis-Putinas labiau susirgo. Jis — savo vasarnamyje Kačerginėje. "Aplankyti jį ar ne?" kyla klausimas. Kauniečiai pataria aplankyti. "Kitos tokios progos gal neturėsi," sakė jie. Ir keletas mūsų sėdame į mašiną ir lekiame Kačerginėn.

Vasarnamis medinis, bet dailus, stovi kalnelyje, tarp pušų, palei Nemuną. Kiemas — erdvus. Vieta — ideali. Išgirdusi mašinos judėjimą, verandoje pasirodo Mykolaitienė.

— Kaip rašytojas? Kaip draugas Mykolaitis — namie jis?

— Namie, — atsako Emilija, — ilsisi.

— O gal mes?..

— Nieko, nieko! Prašau truputėlį lukterėti, o aš jam pasakysiu — atsikels.

Pasirodo ir rašytojas: aukštas, bet lietas, veidas pabalęs. Be sakymo matai, kad jis rimtai sirguliuoja.

Susėdame aplink stalą, šeimininkė tuojau ir kavute mums patraktuoja, ir pyragaičiais ar biskutais. Pokalbin pirmiausia lenda tema: kaip rašytojas jaučiasi, kokia liga jis serga, kaip ją nutolinti? Rašytojas aiškina dėsto:

— Kokia liga? Bene aš pats žinau! Gydytojai nesuranda jos priežasties, tai ką aš?

Skundėsi jis, kad čia Kačerginėje, kažkas sugalvojo įsteigti motorciklistų varžybas, lenktynes ar ką panašaus.

— Triukšmauja jie čia baisiai, kliudo poilsiui, — skundėsi abudu šeimininkai.

Pokalbis krypta tai į vieną tai į kitą šoną: ir "Sukilėliai", ir kiti rašytojo pasimoti darbai išsirikiuoja į temą. Bet mes nerimstame, bijomės ilgiau svečiuotis, nors jis prašo, ragina ilgiau pabūvoti, bet jaučiame, kad laikas skirtis.

Šeimininkai mus išlydi į kiemą. Jis — pasiramsčiuodamas lazdele. Nusifotografuojame. Na, atsisveikinę, atsibučiavę, sėdame mašinos.

— Iki pasimatymo!

— Iki, iki... — taria rašytojas, pakėlęs ranką, akimis mus lydėdamas.

Deja!..

Iš Arabų ir Žydų istorijos

D. M. ŠOLOMSKAS

Šių metų birželio 5 d. kai Izraelis užpuolė arabų šalis, vėl viso pasaulio akys buvo nukreiptos į Centro arba Vidurio Rytus, nes šis įvykis pasaulinės taikos reikalus pastatė į pavojų. Tad apie tai ir pakalbėsime.

Sakoma, kad Egiptas yra žmonijos lopšinė. Ten išsiliko prieš daug tūkstančių metų žmonių pastatytos piramidės, akmenyse iškaltosios figūros, senovinis raštas, ir net žmonių palaikai – mumijos.

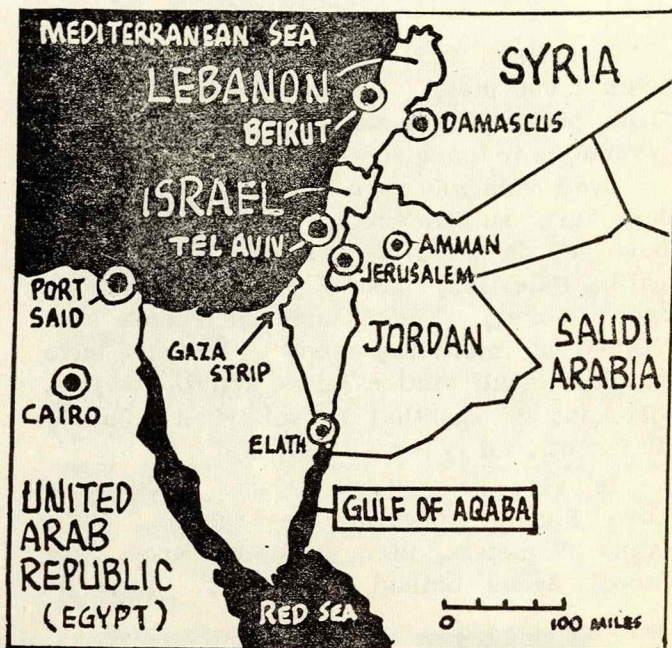
"Maždaug prieš 10,000 metų Nilo slėnyje pasirodė žmonės", rašo istorikas S. Kovaliovas savo veikale "Senovės Istorija". "Tai buvo pirmykščiai medžiotojai, atklydę iš buvusių aplink Egiptą stepių. Klimatas stepėse darėsi vis sausesnis, ir jos ėmė virsti smėlio dykumomis. Tai vertė žmones palikti senąsias medžioklių vietas ir leisti į Nilo slėnį... Derlinga Egipto žemė galėjo duoti gausų derlių, bet ją reikėjo nusausinti. Ir, štai, žingsnis po žingsnio iš pelkių ir bruzgynų žmonės ėmė atkarioti ariamąją žemę. Žemei nusausinti jie kasė kanalus, o apsaugai nuo potvynių statė užtvankas. Gyvenvietės kūrėsi pakiliose vietose..."

Žmonėms sunkiai teko kovoti prieš gamtą ir visokius pavojingus žvėris. Todėl po daugelio šimtmečių atskirų gyvenviečių žmonės pradėjo jungtis į didesnes grupes, atsirado ir Egipto valstybė.

IŠ SENOVĖS

Prieš apie 5,000 metų Egipte skaitlingos vergų armijos atlikdavo milžiniškus statybos darbus: namų, kanalų bei piramidžių, kurių daugelis, kaip minėjome, yra išsilaikusias iki mūsų laikų. Prieš 4,800 metų vergai pastatė ir didžiausią Chufu (Cheopso) piramidę, beveik 500 pėdų aukščio, į kurią sudėjo 2,300,000 akmenų luitų, kiekvieną po du ir pusę tonos. Piramidėje palaidotas karalius.

Reikia pripažinti, kad Egipto valstybėje tais laikais buvo labai daug pasiekta architek-

tūroje, muzikoje, astronomijoje, medicinoje ir literatūroje. Buvo sukurtas kalendorius ir garsioji arabų literatūra, kaip "Tūkstantis ir viena naktis", "Arabiškos pasakos", kurios ir dabar išverstos į pasaulio didesnių tautų kalbas, plačiai skaitomos. Jau prieš tris tūkstančius metų kalifo Hakemo bibliotekoje buvo apie 600,000 tomų įvairių knygų.

Egiptas sukūrė 28 raidžių raštą, kurį ir dabar vartoja arabų tautos.

Egiptas vedė daug karų, daug jų laimėjo, daug pralaimėjo... Už Palestiną beveik per du šimtus metų vyko krikščionių Kryžiaus karai, kuriuos popiežius Urbonas pradėjo 1095 metais. Kryžiuočiai buvo užėmę Jeruzalę ir ją valdė su pertrauka virš šimtą metų. Arabai juos vėl nugalėjo ir išvijo tik 1255 metais.

Egiptą buvo nukariavę asiriečiai, persai, makedonietis Aleksandras Didysis, o 1517 metais turkai, kurie jį valdė iki 1917 metų.

Po Pirmojo pasaulinio karo Egiptą ir jo kaimyniškus plotus valdė Anglijos imperialis-

tai, kurių, kartu su savo karaliumi, tik 1953 metais galutinai tenusikratė.

Aišku, kad dabartinio Egipto gyventojų sudėtis nėra ta pati, kuri buvo gilioje senovėje. Bet arabai sudaro jų daugumą.

ŽYDAI IR PALESTINA

Palestinoj žydų tautos žmonės atsirado prieš 4,000 metų. Jie atėjo iš Raudonosios jūros pakrančių, išnaikino tų laikų vietinius gyventojus ir ten apsigyveno.

Žydų valstybė buvo nedidelė, bet turėjo daug karų su kaimynais. Egiptas Palestiną buvo per du kartu užkariavęs. Kartą žydai, palikę Palestiną, bastėsi Sinajaus dykumose apie 40 metų. Todėl susidarė legenda apie "Dievo jų maitinimą mana". Žydams buvo pavykę atgauti tautinę laisvę keliais atvejais, bet kada jie suskilo į dvi valstybes — Judėją ir Izraelį, tai jų jėgos nusilpnėjo.

Iš visų pavergimų žydams sunkiausias buvo Romos imperijos pavergimas, kuris įvyko 37 metais, pirm dabartinės eros. Romėnai žydus baisiai persekiojo. Tada jie

pradėjo masiniai bėgti į Ispaniją, Prancūziją, Angliją, Lenkiją, Rusiją, Vokietiją ir kitas šalis. Bet ir ten laukė žiaurūs persekiojimai, ypač Ispanijoje, kur katalikų inkvizicijos metu jų dešimtis tūkstančių gyvus sudegino!

Daug kartų žydai buvo sukilę prieš Romos terorą, bet Romėnai žiauriai juos nuslopindavo. Tūkstančius sukilėlių nukryžiuodavo. Tie žudymai ant kryžiaus pasitarnavo legendai, būk Palestinoje buvęs nukryžiuotas ir "dievo sūnus-Kristus".

Žydai savo raštui pritaikė egiptiečių ir finikiečių raidyną.

Po Pirmojo pasaulinio karo (1918 m.) Palestina išlaisvinta iš Turkijos. Ją paėmė "globoti" Anglija. Tada Palestinoje, toje "dievo žydams pažadėtoje žemėje", buvo tik 56,000 žydų, 70,000 krikščionių ir 600,000 arabų — musulmonų.

Po Antrojo pasaulinio karo 1947 m. Anglija Palestiną perdavė Jungtinių Tautų organizacijos globai. 1948 metais gegužės 14 d. Palestinoje paskelbta žydų valstybė — Izraelis.

JAV Prezidentas Johnson (kairėje) ir Alexei Kosyginas (dešinėje) pokalbio metu, kai jiedu buvo susitikę Glassboro, New Jersey.

Vos spėjo Izraelis pasiskelbti valstybe, — sekamą dieną, tarp jo, Egipto ir kitų arabų valstybių — prasidėjo karas. 1948 m. lapkričio mėn. Jungt. Tautų Saugumo Taryba pareikalavo karą baigti ir pasiuntė prie Izraelio sienų į Egiptą ir Siriją apie 4,000 kareivių savo komandoje saugoti sienas ir nepriesti tarp Izraelio ir arabų valstybių karo.

Į Izraelį nuvyko šimtai tūkstančių žydų iš kitų valstybių, o iš Izraelio apie milijonas arabų pabėgo į Egiptą, Siriją, Jordaną ir kitas šalis. Arabų pabėgėlių klausimas neišrištas dar ir dabar, nes Izraelis sutinka atgal įsileisti jų tik apie 20,000.

TRYS TIKĖJIMAI IR VIENAS DIEVAS

Jeruzalės mieste susikryžiuvojo trys tikėjimai: žydų, krikščionių ir musulmonų. Visų tikėjimų vadai Palestiną skaito savo "šventąja žeme". Joje prisisteigta šventyklų.

Žydai savo tikėjimą remia "Tora", kuri būk esanti Moizės sukurta. Pagal jos dėsnius, žydai skelbiasi "iš visų tautų dievo parinktąja tauta". Krikščionys garbina "dievo sūnų" — Kristų, kuris būk gimęs Palestinoje. Jie savo religijos pamatu iš "Senojo testamento" paėmė Moizės paskelbtuosius "Dešimtį dievo įsakymų", "Tėve mūsų" ir eilę kitų dėsnių.

Musulmonų pranašas Mahometas savo religinį mokymą taip pat parėmė dėsniais iš "Senojo testamento".

Mahometas mirė Mekkoje 632 metais. Iš jo religijos mokslo dalį pasiskolino ir žydų religijos dėstytojai.

Musulmonizmas greitai išsiplatino ne tik tarp arabų, turkų, budinų, bet nuo Atlanto okeano per Persiją, Indiją ir Kiniją, pasiekė net Indoneziją.

Taip Palestinoje susidarė trijų religijų varžytynės ir religiniai prieštaravimai.

IZRAELIS IR ARABŲ VALSTYBĖS

Izraelis yra prie Viduržemio jūros. Saugumoje jis rubežiuojasi su Egiptu, Jordanu, Sirija ir Lebanu. Prieš jį yra nusistatę 14 arabų valstybių, kurios jungiasi Arabų Lygo-

je, bet kurių tarpe nėra nuoširdaus vieningumo.

Izraelis labai maža valstybė. Jis užima tik 7,933 kvadratinės mylias, tai yra, beveik keturis kartus mažesnę plotą kaip dabartinė Lietuva, bet jau turi arti trijų milijonų gyventojų.

Izraelio vyriausybė laikosi Vakarų imperialistų politikos, ypatingai Jungtinių Valstijų, todėl jis gauna jų nuolatinės visokeriopos pagalbos. Jungtinių Valstijų žydai kiekvienais metais Izraeliui sukulia šimtus milijonų dolerių. Dabartinės krizės metu jie siekia sukelti 500 milijonų dolerių.

Per birželio 5 dienos "blitzkrigą" Izraelis ūmai užvaldė orą ir užgrobė Egipto, Jordano ir Sirijos plotus, kurie kelis kartus didesni už patį Izraelį.

Tarybų Sąjungai ir kitoms valstybėms išstojus prieš šią agresiją, reikalas atsidūrė Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje, kuriai pavyko sulaikyti mūšius ir įvykdyti paliaubas. Taip pat buvo sušaukta Jungtinių Tautų specialė Generalinės Asamblėjos sesija apsvastyti vidurio Rytuose susidariusią pavojingą padėtį.

Nors čia dauguma valstybių atstovų pasisakė už socialistinių valstybių rezoliuciją, kad Izraelis pasitrauktų iš arabų teritorijos, bet negavo dviejų trečdalių balsų. Izraelis užgrobė arabų žemes tebelaiiko. Tuo būdu karo pavojus tebėra nepašalintas.

JUOZAS MANIUŠIS, Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Pirmininkas.

Kaip aš sutikau 1967 metus

(EPIZODAS IŠ MANO VIEŠNAGĖS LIETUVOJE)

ANTANAS BIMBA

Kiekvieno žmogaus gyvenime būna tokių valandų, kurių negalima pamiršti, kurios pasilieka širdyje neišdildomos. Tokiomis valandomis savo gyvenime laikau mano sutikimą 1967 metų Vilniuje.

O prasidėjo labai anksti, galima sakyti, su gruodžio 8 diena, visiškai netikėtai, ir dar Tarybinės Ukrainos sostinėje Kievo aerodrome, kuris įrengtas tolokai už miesto.

Mudu su Ramojum Petrausku, dar jaunu ir labai maloniu Lietuvos kultūrinių ryšių su užsieniečiais draugijos pirmininku, skridome į Kaukazo kalnus, į garsiąją Tarybų šalies kurortų, gydyklų ir poilsio namų sostinę Soči. Pirmas sustojimas buvo Kievas. Laiko buvo labai mažai, tik dvidešimt minučių, todėl miesto pasiekti negalėjome. Galėjome tiktai po aerodromą pasidairyti. Pasakysiu, jog tokio modernaus ir puikaus aerodromo nebuvau matęs, net nemaniau, kad toks iš viso yra kur nors pasaulyje.

NETIKĖTUMAS

Mudviem stotyje besidairant ir besistebint jos grožiu, staiga Ramojus sušunka: "Na gi, štai, mūsų įžymusis operos dainininkas Virgilijus Noreika! Sveikas, drauge, sveikas!"

Kaip jis čia užkliuvo, ką jis čia veikia?

Labai paprastai: Jis gastroliavęs Charkove ir dabar grįžtąs į Vilnių. Lėktuvas į Vilnių išlėks 7 val., o dabar dar nėra 12-tos. Tai va jis čia ir dairosi. Turįs su savimi gaidų, tai susiradęs kur nors ramesnę vietelę jas gerai pastudijuosiąs.

Pasisveikinęs, dešinę jam paspaudęs sakau: "Kaip tai? Tiek daug apie jus esu girdėjęs, bet dar negirdėjau jus dainuojant, nors jau kelintas mėnuo sėdžiu Vilniuje?"

"Matyt, nepasitaikė progos", jis atsako. "Bet štai Naujų Metų išvakarėse bus suvaidinta opera "La Traviata", kurioje man teks atlikti vadovaujamą partiją. Kviečiu pasiklausyti."

Sakau: "Žinoma, viską padėsiu į šali. Tikrai būsiu. Karštai dėkoju už pakvietimą."

KAI PLANAVIMAS IR PLANAI NEIŠDEGA

Sugrižęs iš Kaukazo gaunu nuo dailininkų Bronės ir Gedimino Jokubonių pakvietimą Nau-

Vilniaus operos solistas Virgilus Noreika.

jųjų Metų laukti pas juos mažoje labai artimų bičiulių grupelėje. Be kitų, bus laureatas poetas Eduardas Mieželaitis su žmona.

Argi tokios laimės atsisakys! Vadinasi, po operos - pas dailininkus...

Bet gruodžio 29 dieną šaukia Genovaitė Paleckienė ir sako: "Ši vakarą eisime į teatrą. Pamatysime muzikinį spektaklį "Meilės elektras". Vadovaujamą partiją atliks mūsų operos solistas Virgilijus Noreika."

"Bet", sakau, "aš ši vakarą, 9 val., turėsiu kalbėti per televiziją. Negalėsiu suspėti."

Kiekvienas, kuris pažiūsta Genovaitę, tau pasakys, kad su ja ginčytis neapsimoka, nes ji vis tiek laimės. Ji jau turi bilietus ir pakeisti negalima. Padarysime, girdi, šitaip: Automobilis lauks prie salės. Paskutinio akto galėsi ir nelaukti. Truputį prieš devynias išvažiuosi ir suspėsi į televizijos studiją.

Džiaugiuosi jai pasidavęs. Girdėjau Noreiką dainuojant, Puikus jis dainininkas. Operos pastatymas labai, labai patiko. Į studiją su spėjau...

Pagaliau išaušta ir gruodžio 31 diena. Ir vėl ta mieloji Genovaitė man sako: "Ši vakarą eisime į nepaprastą tradicinį Naujų Metų sutikimo koncertą, kuris bus duodamas Paveikslų galerijoje, buvusios Katedros, didžiulėje salėje. Nesigailėsite!"

"Betgi esu paties Noreikos užkviestas į operą! Pasižadėjau!"

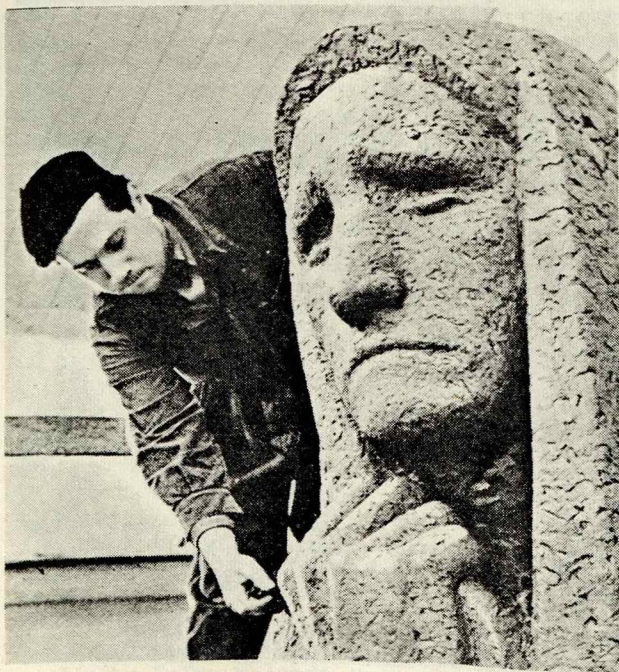
"Bet kiek suprantu, vyriausias tikslas buvo išgirsti Noreiką, ar ne? O jūs jį jau girdėjote dainuojant. Šis gi koncertas yra toks, į kurį patekti nelengva. Norinčių dalyvauti kelis kartus daugiau, negu vietų."

Turėjau pasiduoti.

Tą pačią dieną taip pat sužinojau, kad po koncerto Naujų Metų sutiktuvės įvyks salėje, į kurias esu kviečiamas.

Ką daryti? Skambinu Jokuboniams. Tie puikus žmonės supranta. Svarbu dalyvauti salėje. Bet nors ir paryčiais, jie sako, turite būti ir pas mus. Mes lauksime!

Pasižadėjau.

Skulptorius Gediminas Jokubonis prie savo kūrinio - "Pirčiupio Motina."

TOKIOS MUZIKOS NEBUVAU GIRDĖJĘS

Pirmučiausia koncerte. Didžiulė salė pilnutėlė linksmos publikos. Pirmosiose eilėse matau, be Paleckių, abudu Sniečkus, abudu Šumauskus ir visą eilę kitų vadovaujančių žmonių. Atmosfera šventiška.

Šis koncertas, man sako, yra 250-sis Lietuvos Valstybinės filharmonijos kamerinio orkestro koncertas. Orkestrui vadovauja įžymusis muzikas Saulius Sondeckis.

Orkestrui programą išpildyti padės Berniukų choras "Ąžuoliukai", kuriam vadovauja Hermanas Perlsteinas, solistė Grincevičiūtė ir Dainius Trinkūnas.

Gražus didžiulis berniukų choras publikos palydėtas audringais aplodimais. To paties susilaukė solistė Grincevičiūtė ir Trinkūnas, kuris skambino "čembalu" (instrumentas, panašus į pianą).

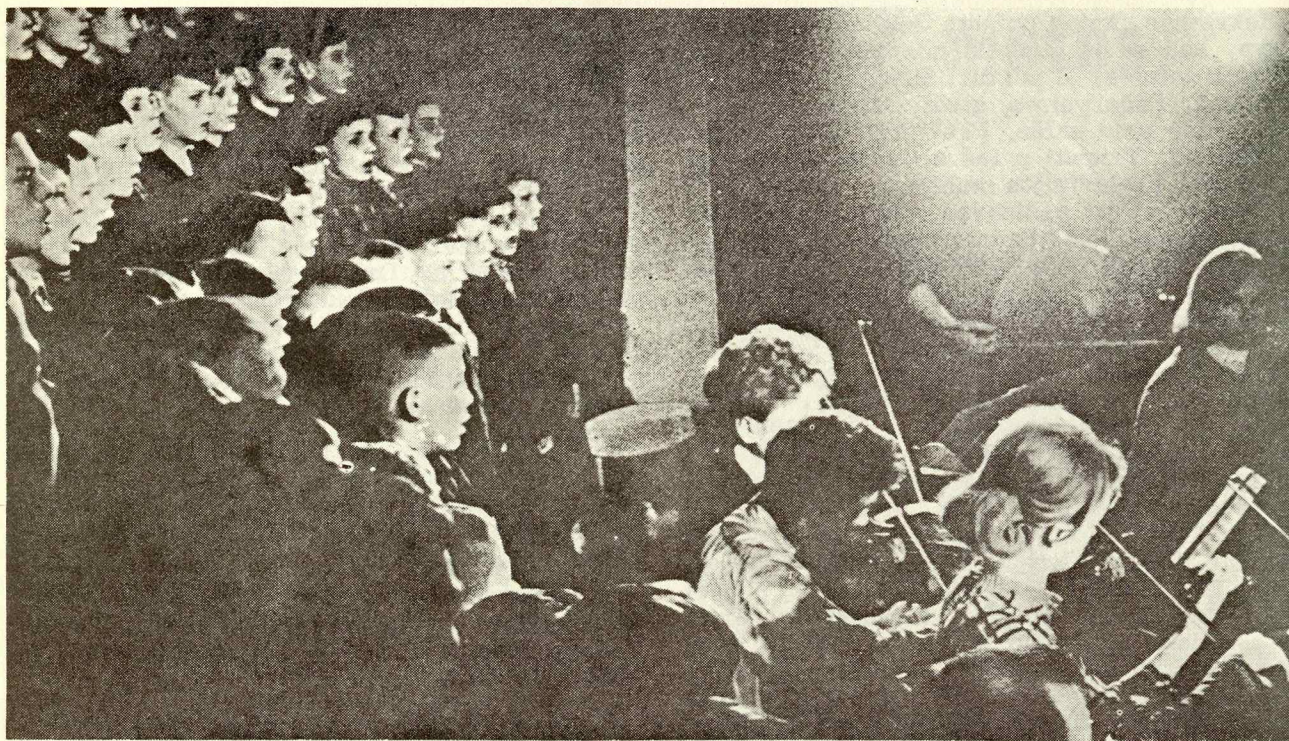
Pagaliau Sondeckio vadovaujamas orkestras. Jis sugrojo labai sudėtingą didžiojo austrų kompozitoriaus Franz Joseph Haydno muzikinį kūrinių "Atsisveikinimas".

Nežinau, ar šis kūrinys buvo Haydno sukurtas specialiai Naujų Metų sutikimams, ar buvo tik šiaip vienas iš daugybės jo kompozicijų, Sondeckio pritaikytas šiai progai. Nesvarbu, Bet išpūdis niekad nepamirštamas.

Štai aptamsinta estrada. Prieš kiekvieną muzikantą gaidų stendas, ant kurio dega žvakutė. Salėje mirtina tylą. Pasigirsta liūdna melodija. Aš jaučiuos patekęs į lyg kokią laidotuvių koplyčią, atsisveikinti su artimiausiu žmogumi. Juo toliau, tuo, man atrodo, ta melodija darosi liūdnesnė. Liūdneja ir liūdneja... Žiūriu, užgeso viena žvakutė ir patylomis smuikininkas pasitraukė iš estrados, paskui kitas, paskui trečias. O melodija vis silpnėja ir liūdneja! Pagaliau pasilieka tik trys žvakutės ir trys smuikininkai, kurių tarpe ir pats dirigentas Sondeckis. Dar minutė, dar kita. Aš užmirštu ir kvėpuoti! Žiūriu, kad ir šalia manęs sėdinčiųjų krūtinės nustojo alsuoti... Tarytum visa salė sustojo alsavus... Nebeilgai...

Melodija nutyla, geriau, numiršta, paskutinės žvakutės užgesa, paskutiniai smuikininkai išeina...

Šviesos užsidega, bet mes vis dar nedrįstame judintis, sudrumsti ramybę. Mūsų akys dar vis įbestos į estradą, kurioje daugiau kaip per valandą talentingose muzikantų rankose "verkė" smuikai, iš jų liejosi stebuklinga melodija, bet kuri dabar jau tuščia, tik kėdės ir prie jų gaidų stendai. Pagaliau pabundame. Salė suūžia, pasipila aplodimais, visa publika sustoja, ir ploja, ir ploja, sveikina savo mylimuosius muzikantus... Man dar vis sunku susivokti, kur esu...

“Ažuoliukai” koncertuoja.

PAS DIRIGENTĄ SONDECKI,

“Išbudino” drg. Sniečkaus balsas. “Na, Antanai,” jis trinktelia man į petį, “eisime pasveikinti orkestro dirigentą. Puikus jis vyras. Su juo supažindinsiu.”

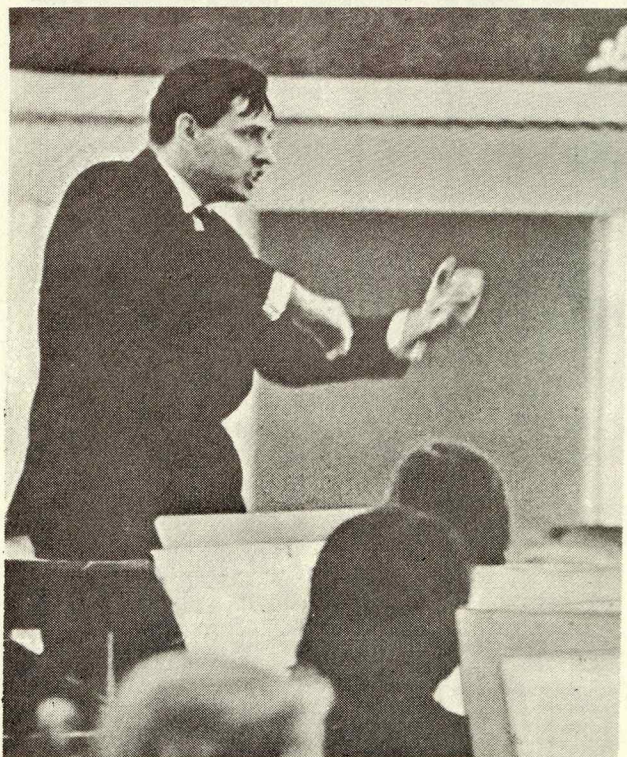
Taip ir padarome. Įžymųjį muziką randame gerai nusiteikusi, linksmą, gražiai pavykusių koncertų patenkintą

Sakau jam, kad jo orkestro meistrišku atlikimu to nepaprasto muzikinio kūrinio aš tiesiog susižavėjau. Jis man dėkoja už užėjimą jį pasveikinti ir su juo susipažinti.

Iš susitikimo išsinešiau labai gily įspūdi. Saulius Sondeckis Lietuvoje labai aukštai vertinamas kaip muzikas ir labai gerbiamas kaip malonus, pažangių idėjų žmogus.

PRIE VAIŠIŲ IR KALBŲ

Vienuliktą valandą salėje Naujųjų Metų su-tiktuvės. Ilgas stolas apkrautas maistu ir vaišėmis. Dalyviai beveik visi pažįstami. Beveik visa vyriausybės ir partijos vadovybė. Valgome, vaišinamės, dalijamės mintimis. Kalbos trumpos ir įdomios. Palydime senuosius metus, kurie, reikia pasakyti, bendrai paėmus, Lietuvai buvo labai geri, labai laimingi. Yra kuo pasidžiaugti. O 1967 metai žada būti dar geresni, dar laimingesni. Lietuvos žmonių nuo-

Dirigentas Saulius Sondeckis

Genovaitė Paleckienė su vyru Justu Paleckiu ir Laurynu Kapočium.

taikos puikios. Visa tauta mojas naujiems dideliems laimėjimams. Iš gilumos širdies, aš sakau, linkiu jums laimės ir sėkmės visuose jūsų garbinguose žygiuose kelyje į dar šviesesnį rytojų.

Laikas bėga neapsakomai greitai. Man neišeina iš galvos pasizadėjimas būti dar vienoje susitikuvėse, pas draugus Jokubonius, su kuriais taip šiltai susidraugavau. Žiūriu į laikrodį. Jau pirma valanda. Laikas eiti, laikas atsisveikinti. Žinau, kad šie mano draugai supras ir man atleis, kad aš juos taip dar anksti palieku. Jie visi sako: "Duotą žodį reikia ištesėti."

IKI PAT RYTO

Mane palydėti apsiėmė draugas Vazalinskas, su kuriuo susipažinau anais metais, kai jis lankėsi Jungtinėse Valstijose. Tai vienas įžymiųjų veikėjų Lietuvoje.

Aišku, pas dailininkus svečius radome jau gerokai išilinksminusius. Be pačių šeimininkų ir Mieželaičių, radome Andrių ir Juozą Bulotus su žmonėmis. Beje, Juozas yra humoristinio žurnalo "Šluota" redaktorius.

Vėl vaišės, pokalbiai, skambios dainos. Kai kas dar panorėjo pašokti. Nė nepajutome, kaip atėjo ir šešta valanda ryto. Viskam turi būti galas. Naujuosius Metus jau sulaukėme. Tegu jie visiems bus laimingi!

Bet man į Lenino Prospektą ir viešbuti "Neringą" tolakai. Jie nutarė visi mane lydėti. Kam, sakau, reikia! Užteks ir vieno. Bet argi tie puikieji žmonės manęs klausys! Visi, iki vieno, išskyrus Jokubonių vaikus, kurie jau seniai saldžiai miegojo, atlydėjo į viešbutį. Kai pasiekėme "Neringą", jau buvo pusė septintos. (Pagal mus, pusė po šeštų). Kai pagaliau atsidūriau savo kambaryje už lovą man jau nieko maloniausio nebuvo...

Daug metelių jau pragyvenau, bet tokių malonių ir išpūdingų Naujųjų Metų sutiktuvių nebuvau turėjęs. Niekad nepamiršiu.

VACYS REIMERIS

AMŽINOJI UGNIS

Gaisrų pašvaistė — per visą dangų.

Sokis liepsnos pašėlęs.

*Ant suanglėjusių motinos rankų —
kūdikio juodas šešėlis.*

*Ugnis jausos — tarytum kraujas gintare,
paveikslas pelenu virtęs,
tarp kaimo degėsių likus vienintelė,
liūdna tartum gervė svirtis...*

*Nusvilęs beržas. Bokšto mūrinio
sijos — palydytos, krėivos,
lizdo gandrai liepsnoj nurimę,
tanke sudegęs kareivis...*

*Sudegęs mokyklos žydras namas,
sudegęs elementorius,
sudegusi meilė, sudegęs gyvenimas,
sudegęs etapas istorijos —*

*siaubo vaizdai šie, netyčia sugretinti,
višad man iškyla ir jaudina atmintį,*

*žiūrint į rausvą,
judrią lyg drugi,
amžiną ugnį*

Nežinomajam Kareiviui.

Popiežiai ir Lietuva

MISLINČIUS

Popiežius yra pasaulinės katalikybės galva. Tačiau katalikybė nesiriboja vien tik savo religijos skelbimu, ji visu uolumu siekia ir politinės galios. Buvo laikai, kai popiežius buvo stipriausias pasaulio valdovas. Jo rankose buvo kunigaikščiai ir karaliai. Be popiežiaus sankcijos nei vienas karalius nebuvo vainikuotas, ir jis karaliavo tik tol, kol popiežius to norėjo. Karaliai buvo popiežiaus vasalai, jo valios pildytojai.

Šiuo atveju mums rūpi pažiūrėti, kaip popiežiai reagavo į lietuvių bei Lietuvos reikalus? Pat pradžioje leiskite pasakyti, kad Lietuvos draugų tarpe — popiežių niekad nebuvo. Prieš oficialųjį Lietuvos krikštą, popiežiai siundė prieš jos žmones visos Europos katalikiškus galvažudžius. Jie prieš Lietuvą organizavo kryžiaus karus, į ją siuntinėjo visokias kriminalines padugnes, kurios, kryžium prisidengę, skerdė jos žmones ir degino jų sodybas.

LIETUVIAI NELENKĖ SPRANDO

Latvijoje ir Livonijoje susisukusių sau lizdą kalavijuočių (kardininkų) ordinas, popiežiaus laiminamas ir finansuojamas, puldinėjo Lietuvą jau nuo 1213 m. Popiežius Grigalius IX 1236 m. išleido specialią encikliką, kuria skelbė plačią vokiečių ir kitataučių mobilizaciją prieš lietuvius, pridengtą "žygiu krikščionybei plėsti". Iš Vokietijos į Rygą plaukė būriai "Marijos mergelės" ordino brolių, ištroškusių lietuvių kraujo bei turto. 1218 m. pop. Honorijus III uždraudė krikščionims pardavinėti lietuviams geležį, druską, ginklus ir kitus reikmenis; skelbė jiems blokadą. Bet lietuviai prieš vokiškuosius grobuonis nelenkė sprando, jie su jais kovėsi 200 metų, kol Žalgirio (Grunvaldo) mūšyje 1410 m. lietuviai, lenkai, rusai, ukrainiečiai, baltarusiai ir kiti — juos galutinai sutriuškino. Net, puolimų pradžioje, vieni lietuviai kryžiuočiams daugelį kartų gerai kailį išvanojo. Tokius stambius mū-

šius kaip Saulės 1236 m. bei Durbės 1260 m. — laimėjo lietuviai.

Kokie bjaurūs ir negarbingi kovotojai buvo tie juodieji popiežiaus tarnai, galima spręsti iš aprašymo 1214 m. jų žygio į Estiją. Tą puolimą mums, eiliuota forma, pateikia jų pačių to meto metraštininkas H. Latvis. Kraujas stingsta skaitant apie tokį katalikų vyskūpo ir jo ištikimųjų vienuolių darbą:

"Jau treji metai kai padaryta su estais taika. Taikos laikas jau artėjo prie galo. Vyskūpas sušaukė visus dvasininkus, surinko kapitūlą. Vyskupas tarėsi su jais, taip pat su riteriais ir pakviestaisiais lybių seniūnais. Jie nutarė daryti žygį į Estiją... Ir pasiuntė vyskūpas žmones į lybių bei latvių pilis ir į visos Dauguvos ir Koivos pakrantės pilis. Ir surinko jis didelę ir galingą kariuomenę. Taip pat pačioje Rygoje buvo daug kryžininkų ir pirklių. Visi jie su džiaugsmu patraukė į žygį su riterijos ministru ir jo broliais. Ir ėjo jie jūros ledu palei Saletę tol, kol nuėjo ten, kur jie norėjo, t. y. į Rotaliją. Atvykę ten, jie kariuomenę suskirstė būriais, po visus kelius ir kaimus. Ir užklupo kaimuose jie vyrus, moteris ir vaikus, visus nuo mažo iki didelio. Mat, jie ten nieko nebuvo girdėję apie būsimąjį kariuomenės atėjimą. Įširdę puolė juos ir išžudė visus vyrus... Ir pagonių krauju aplaistė visus kelius ir vietas, ir persekiojo juos visose pajūrio krašto srityse, vadinamose Roteleviku ir Rotalija... Lygiai taip pat visa kariuomenė ir pirmą, ir antrą, ir trečią dieną persekiojo bėgančiuosius estus: visur juos žudė ir iš kairės, ir iš dešinės tol, kol iš nuovargio nusilpo ir žmonės, ir arkliai. Pagaliau ketvirtą dieną, su pasigrobtuoju turtu, visi susirinko vienoj vietoj. Iš ten jie varėsi su savim arklius ir daugybę galvijų; vedė moteris, vaikus ir merginas. Su dideliu grobiu linksmi grįžo į Libiją. Už tą pagonių nubaudimą, jie garbi-

no dievą. Ir nusiminė pagonyms, ir buvo jiems didelis verksmas ir vaitojimas. Verkė ir Estija dėl savo vaikų, ir negalėjo nusi-raminti. Mat, jie žuvo ir šiam, ir būsimam gyvenimui".

Džiaugėsi žmogžudžiai, išžudę nekaltus žmones! Estai puolimo suvis nesitikėjo, nes su kalavijuočiais jie buvo pasirašę taikos sutartį, kuri puolimo metu dar galiojo. Kalavijuočiai, kaip pasiūtę šunys, iš pasalų puolė nepasiruošusius ramius gyventojus ir juos išskerdė, o moteris ir merginas pasiėmė sau kaip verges. Grobuonys pasielgė kaip tikri vienuoliai! Tik tokie tipai ir te- galėjo taip žiauriai pasirodyti, o po tokios kruvinos skerdynės — dėkoti savo dievui už pagalbą ir pergalę. Tai buvo darbas ne drąsuolių, bet žemiausios rūšies bailių!

VERŽIMASIS Į PABALTIJĄ

XII ir XIII amžiai buvo didžiausi popiežių politinės galios augimo periodai. Tuo laiku jie pradėjo lįsti ir į Pabaltijo sritis:

"XIII šimtmečio pradžioje, kai vokiečiai jau įsitvirtino Padauguvyje, prasidėjo karai ir prieš Lietuvą. Šie karai užima ypatingą vietą kryžiaus karų tarpe. Neskaitant žygių į Palestiną, karai prieš Lietuvą yra didžiausieji kryžiaus karai: jie tęsėsi apie 200 metų, ir į juos buvo sutraukti plačiausieji Vakarų Europos gyventojų sluoksniai. Tų kryžiaus karų organizatoriai bei įkvėpėjai buvo popiežiai, kurie teikdavo finansinę paramą vyskūpiui Kristijonui ir kryžiuočių ordinui, vykdžiusiam popiežiaus planus". ("Popiežiai ir lietuvių tauta", prof. P. Pakarklis, 1950 m.)

Minėtam Prūsijos ir Lietuvos vyskūpiui Kristijonui pop. Honorijus III davė galią atleisti nuodėmes visokiems ekskomunikuotiems kriminalistams ir žudikams, kurie tik sutiko kariauti prieš lietuvius. Jis atleido nuo priesaikos visus, pasižadėjusius žygiuoti į Jeruzalę, jei tik jie sutiko plėšikauti Lietuvoje. Popiežiai Grigalius IX, Inocentas IV, Aleksandras IV, Urbonas IV ir Klemensas IV organizavo prieš Lietuvą karo žygius, kurie buvo skelbiami Lenkijoje, Čekijoje, Austrijoje, Danijoje, Norvegijoje, Švedi-

joj, Gotlando salose, visose Vokietijos srityse, Pomeranijoje, Moravijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Ispanijoje. Ir kitose vietose, kur tik popiežiai turėjo politinės galios. Prieš Lietuvą buvo išstatyta, be kalavijuočių, net penki kiti karingi ordinai: kryžininkai, domininkonai, pranciškonai, cisternai ir premonstratiečiai. Visi jie turėjo skaitlingus vienuolynus veik visame pasaulyje ir valdė didelius turtus. Neskaitant minėtųjų ordinų, kryžiaus karuose prieš Lietuvą dalyvavo ir šiaip įvairiausi pasaulio religininkai:

"Tuose karuose prieš Lietuvą yra dalyvavę įvairiausių šalių valdovai: karaliai, kunigaikščiai, grafai ir kitokie didikai, išskyrus Ispaniją, kuri turėjo daug darbo savo šalyje, bekariaudama prieš maurus (Moroke). Beveik nėra Europoje krašto, iš kurio nebūtų vykę kariai į kryžiuočių valstybę kovoti su lietuviais". (Popiežiai ir lietuvių tauta", prof. P. Pakarklis 1950 m.)

KAIP JIE RUOŠĖSI ŽYGIUI

Pop. Inocentas IV įsakė visiems asmenims, įsipareigojusiems kariauti Livonijoje, Prūsijoje ir Kurše, pasiskirti savo vadu Čekijos karalių Pšemislavą Otokarą, kuris su didele kryžininkų armija 1254 m. gale atvyko į Breslavą. Ten jis, su keliais vyskūpais ir visa kryžininkų vadovybe, kaip pamaldūs katalikai, atšventė kalėdas, pasismagino įvairiomis orgijomis, pasimeldė ir sekamų metų pradžioje, prisidengę kryžiais ir giedodami šventas giesmes — išžygiavo lietuvių naikinti. Tai buvo nepaprastai didelis, lietuviams daug kainavęs karo žygis. Kryžininkai puolė Žemaitiją, nuniokojo Medinuvos, Kvedinuvos ir Tepliavos apylinkes. Jie žudė ir varu krikštijo žemaičius, griovė jų pilis. Ten, kur buvo senovės lietuvių pilis Tuvangstė, kryžininkai, Čekijos karaliaus garbei, pastatė naują pilį Keningsburgą (Karaliaučių, dabar Kaliningradas).

MINDAUGO KRIKŠTAS

Kai D. L. kunigaikštis Mindaugas, norėdamas išvengti nesiliaujančių antpuolių, 1252 m. sutiko priimti kryžiuočių jam brūkiamą krikštą, jis turėjo jų ordinui užrašyti

daug Lietuvos žemių Betygalos, Raseinių ir Laukuvos srityse, o vyskūpiui Kristijonui mokėti dešimtinę. Pop. Aleksandras IV 1260 m. sausio mėn. 25 d. savo bule patvirtino kryžiuočių ordinui tas perleistas žemes. Apie patį Mindaugą tasai gudrus lapė, veidmainingai meilikaudamasis, kryžininkams rašė (Jogaila apsikrikštijo 1386 m. Krokovoje):

"Brangiausias Kristuje mūsų sūnus, šviesiausias Lietuvos karalius, matė, kad jis per dieviško įkvėpimo malonę ir jūsų (kryžiuočių — M-s) rūpestingumo pastangas nusivalė nuo pagonių purvų ir pasiekė katalikų tikėjimo švarumo. Dėl to jis, jausdamas jums malonaus prielankumo jausmą, kai kurias tada jam priklausančias žemes jums iš malonaus dosnumo padovanojo...

Taigi niekam iš žmonių tenebūna leidžiama šį mūsų patvirtinimą sulaužyti ar nepagalvotu drąsumu jam prieštarauti. O jeigu kas išdrįs ir pamėgins, tegu žino, jog jį lydės visagalio dievo ir jo apaštaly Petro ir Povilo pyktis". ("Popiežiai ir lietuvių tauta", prof. P. Pakarklis 1950 m.)

Tikslesniam kryžiuočių darbų pavaizdavimui paduosime keletą citatų iš vienuolio Dusburgo rašyto metraščio. Paimsime vien tipingesnes vietas, kurios byloja apie nepaprastą ir nežmonišką Lietuvos niokotojų žiaurumą. Ten užrašyta:

"1291 viešpaties metais... brolis Bertoldas, Karaliaučiaus komendantas, ir daug brolių, su 1,500 vyrų... pasistūmėjo Junigėdos srityje ir nusiaubė plėšimais bei gaisrais, kur be kitų blogybių buvo pagauta šimtai žmonių ir nužudyta...

1293 m., žiemą, magistras... surinkęs visą savo kariuomenės pajėgumą, priartėjo prie Junigėdos pilies ir ją stipriai puolė. Daug žmonių išžudė, jis sudegino du minimos pilies priemiesčius... Tais pačiais metais brolis Henrikas Dobinas ir kiti broliai su dviem šimtais vyrų įsibriovė į Aukaimio pilies apylinkes ir, sudeginę šešis kaimus, pasitraukė, žmones paimdami nelaisvėn ar nužudydami... 1300 m. brolis Eberardas Virnenburgas, Karaliaučiaus komendantas, su 2,000 raitelių patraukė Lietuvon... Šiame krašte, neskaitant sukeltų gaisrų, tūkstantis

netikinčiųjų buvo nužudyta ar paimta nelaisvėn".

Tokių pat žiaurumų pilna ir kito Livonijos vokiečių metraštininko H. Vartbergio istorija. Ten skaitome:

"1334 m. megistras nuvedė kariuomenę į Dabingių ir Sikulių žemę, kur buvo nužudyta 1,200 abiejų lyčių lietuvių", etc.

Apskaitoma, jog per 200 metų kryžininkai nužudė ne mažiau kaip milijoną lietuvių. Tai baisus skaičius! O kiek lietuvių turto sunaikinta, tai nė apskaičiuoti negalima.

Visais laikais ir visose šalyse yra ir buvo išdavikų. Nebuvo nuo jų laisva nė Lietuva. Tame pačiame Vartbergio metraštyje pasakyta:

"1365 m. šv. Jokūbo dieną, lietuvių karaliaus Kęstučio sūnus perėjo iš pagonybės su 15 raitelių, atvykusių į Karaliaučiaus pilį; pakrikštytas gavo jis Henriko vardą. Vėliau imperatorius jį padarė kunigaikščiu. Svečiai iš Vokietijos jam davė daug dovanų. Prisidėjęs prie krikščionių žygio, tuoj surengto apie Marijos dangun ėmimo dieną, jis atvedė į lietuvių žemes, būtent, į Vilniaus ir Ukmergės apylinkes, vyriausią magistrą, kuris viską niokojo. Jis taip pat Kernavės ir Maišiagalos pilis sudegino. Dvylika dienų ten išbuvo, daug krikščionių belaisvių (kurios anksčiau lietuviai buvo paėmę — M-s) atgal parsivedė ir didelę daugybę lietuvių belaisvių paėmė, kitus išžudė".

Tai tipingas pavyzdys, kai lietuvis, anot V. Kudirkos, tampa lietuviui vilku! Savo tautos ir žmonių išdavikas yra biauresnis niekšas, negu atviras priešas. O dar kun. Kęstučio sūnus, ėjęs kariauti prieš savo tėvą ir žudyti savo žmones!

POPIEŽIAUS ENCIKLIKA

Pop. Aleksandras IV 1260 m. leido kryžiuočiams jo vardu skelbti kryžiaus karą prieš lietuvius visur, kur tik jų žodis pasiekė žmonių ausį. Jo išleistoje enciklikoje pasakyta:

"Šv. Marijos teutonų ordino Livonijoje ir Prūsijoje viršininkams ir broliams. Vos be ašarų galime pagalvoti ir girdėti, kad netikinčiųjų rankos nužudė daugelį to ordino brolių, kurie Livonijos ir Prūsijos srityse

su nesuskaitomomis jūsų ordino išlaidomis ir begaliniais sunkumais, dievo garbei, pastūmėjo tikėjimo reikalą. Yra manoma, jog tas darbas bus žuvęs, jeigu dieviškojo narsumo pagalba ir apaštaly sosto palankumas jo nesustiprins kuogreičiausiai. Todėl kad pas jus suplauktų kryžininkų minios, mes, jūsų verksmingų prašymų palenkti, šio rašto įgaliojimu leidžiame štai ką: savo ir kitų Kristaus ištikimųjų pagalbai minėtose srityse per to ordino brolius-tikybininkus, tam darbui tinkamus, karalystėse, provincijose ir kitose žemėse, kurias jums pagelbėti paskyrė minėtasis sostas, — skelbkite pagal jūsų nuožiūrą visu uolumu kryžiaus žygį tokiu pagrindu, koku minėtasis sostas pavedė per savo laiškus mylimiesiems sūnams pamokslininkų (dominikonų) ir minoritų (pranciškonų) broliams ir kai visiems vyskūpams. Tačiau mes norime, kad maldininkai, kurie dėl to reikalo pasiėmė ar pasiims kryžiaus ženklą, pagal jo paskyrimą prieš tuos netikinčiuosius, — vyktų ir veiktų!"

Čia popiežius verkia dėl kritusių kelių kryžininkų, čia jis ragina kitus ordino brolius dievo garbei, kryžium prisidengus, "pastūmėti tikėjimo reikalą pirmyn" ir visu uolumu šaukia į karo žygį maldininkų minias prieš lietuvius! Kitaip sakant, jis ragina, kad puolikai, kryžiaus ženkle, išžudytų kuodaugiausia lietuvių!

JIE VISUOMET LIETUVOS PRIEŠAI

Popiežiai visuomet buvo Lietuvos priešai. Rusijos carų laikais katalikų bažnyčios vadai ragino lietuvius būti valdžiai paklusniais, melstis už ją, nes visokia valdžia esanti nuo dievo. Pirmojo pas. karo metu, kai Lietuva buvo vokiečių okupuota, popiežius palaikė kaizerio pusę, norėjo padaryti Lietuvą Vokietijos vasalu, ar bent jos įtakoje esančia katalikiška monarchija su provokišku karalium Urachu jos soste. Kai tas žygis neišdegė ir Vokietija karą pralaimėjo — popiežius norėjo Lietuvą paversti Lenkijos ponų tarnaitę, atgaivinti 1569 m. padarytą Liublino uniją. Jisai visuomet palaikė lenkų imperialistus prieš lietuvius. Kai gen. Želigovskis pagrobė Vilnių, popiežius

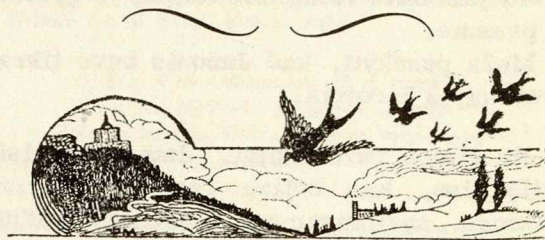
pripažino ją esant lenkų teritorija. Kurstydamas kryžiaus karą prieš T. Sąjungą, popiežius norėjo, kad Lietuva, kartu su Lenkija, sudarytų pasaulio imperialistams kariinę bazę.

Kai Antrojo pas. karo metu (1941 m. birž. 22 d.) hitlerinių kryžiuočių oro bombos bei tankai žudė ramius lietuvius, pop. Pijus XII-tų metų rugp. 10 d. Kauno arkivyskūpai J. Skvireckui rašė va kokį judošišką laišką:

"Visų dvasininkų šventas reikalas visomis jėgomis padėti vokiečių kariuomenei... Romos katalikų bažnyčia nori matyti iš jūsų ir visų kitų jūsų tautos kunigų nuolatinę paramą vokiečių kariuomenei... Dievas nori, kad jūsų tauta kartu su vokiečių tauta kariautų... kad visi jūsų tautos garbingi žmonės kaltų ginklus ir gamintų duoną vokiečių armijai. Leiskite savo sūnus į vokiečių armiją! Visus darbingus žmones į fabrikus, į darbą bendram reikalui. Jūsų darbo Vokietija neužmirš. Dangiškasis tėvas gausiai atlygins".

Vien tik samdytas Hitlerio tarnas galėjo taip rašyti! Popiežius norėjo Lietuvos jaunimą suvaryti į hitlerininkų armiją, o kitus žmones sugrūsti į Vokietijos fabrikus, padaryti juos vergais. Religijos ir taikos reikalais popiežius nesirūpino.

Popiežiaus įsakymą arkiv. Skvireckas, keli vyskūpai ir kiti aukšti katalikų kulto dignitarai parėmė atsišaukimu "į lietuvių tautą", kuriuo karštai sveikino hitlerinius žudikus, linkėjo jiems laimėti pergalę ir džiūgavo, kad dabar tai jau "prasideda naujas gyvenimas, kuriame mes visi galėsime kurti ir niekas mūsų darbo negriaus". Jie ragino lietuvius pasitikėti vokiečių jėga ir dirbti okupantų naudai. Kokia turėjo būti ta klerikalų "kūryba", lietuviai gerai žino.

50 METŲ NUO JULIAUS JANONIO MIRTIES

J. LAPAŠINSKAS

Trumpas, bet prasmingas buvo lietuvių proletarinės poezijos pradininko Juliaus Janonio gyvenimas. Šiomet liaudies poetui jau būtų suėję septyniasdešimt vieneri metai, o praėjo 50 metų, kai jo nebėra gyvųjų tarpe. Sušvytėjo, lyg žvaigždė ir užgeso, palikęs ryškius pėdsakus.

Juliaus Janonio tėvai buvo bežemiai, teturėję šiaudinę bakūželę, po kurios stogu sutilpo viskas — ir gyvenamasis namas, ir tvartas, ir daržinė. Geroji Juliaus motina, išlydėdama smulkutį, tylų ir drovų šviesiaplaukį mėlynakį sūnų piemenauti ar mokytis į Biržų keturklasę, ne kartą šluostėsi ašaras.

Nuo pat pirmųjų savo vaikystės žingsnių Julius Janonis patyrė skaudžią socialinę neteisybę. Kapitalistai gyveno pertekliuje, o — milijonai darbo žmonių — neregėtame skurde. Poetas pajuto revoliucijos artumą ir naujo gyvenimo kilimą. Ankstyva poeto tragiška mirtis sutrukdė jam pamatyti Spalio revoliucijos pergalę. Prieš patį Naujo Ryto saulėtekį jis tiesė savo rankas į jį:

Su savim nešuos ir meilę
Taip mergelės, taip pasaulio,
To plataus, dailaus pasaulio,
Ką it pumpuras da sprogsta.

Talentingas dainius, kaip niekas kitas jaunystėje įvaldęs eilėraščio formą ir pasiekęs turinio ir formos vienybę. Jis buvo aistringas kovotojas žmonijos laimei, iki galo ištikimas revoliucijai. Revoliucinis darbas jam buvo vienintelė laimė, jo gyvenimo prasmė.

Maža pasakyti, kad Janonis buvo tikras revoliucijos kareivis.

Jis gimęs revoliucijai. Jame buvo įsikūniję visa, kas būtina revoliucionieriui: taurumas, sąžiningumas, intelektas, pažiūrų aiškumas, nesugriaunama minties logika,

kuklumas ir tvirtumas. Jo asmenybėje vietos savimeilei, garbės troškimui ir pagyrūniškoms pretenzijoms nebuvo mažiūčio kampe. Jam nerūpėjo nei turtas, nei karjera, viena — revoliucija, jos pergalė, laisvė ir darbo žmonėms laimė.

Dar būdamas Voroneže, kur jį, kaip ir daugelį lietuvių, nubloškė pirmojo pasaulinio karo audra, Julius Janonis savo pažiūras drąsiai ir aiškiai išdėstė marksistinio moksleivių būrelio laikraštėlyje "Atžala". Vėdamajame straipsnyje jis rašė: "Vadovaujanti mūsų gairė — socializmas. Kitokių gairių mes neturime!"

Šiai priesaikai poetas liko ištikimas ligi mirties. Jo revoliucinis talentas buvo aštrus kaip strėlė, poetinis žodis — kaitrus kaip liepsna! Sakoma, kad tas ne poetas, kas tik smilksta.

Julius Janonis tiesiog žaižaravo ir savo širdies ugnį žarstė žmonėms. Iš prigimties švelnaus būdo, drovus ir niekad be reikalo nesupykdavęs, Janonis, kaip pasakoja jo bendraamžiai, idėjinio pobūdžio ginčuose buvęs neperkalbamas, griežtas ir negailestingas. Jis nuostabiai mokėjęs įtikinti, polemizuoti, suburti vienminčius. Su darbininkais jis šnekėdavo kaip lygus su lygiu, savo žiniomis ar iškalba niekad nesipuikavo; išdėstydamas painų klausimą visada kalbėdavo paprastai, aiškiai ir tiksliai, kad visiems jis būtų aiškus. Ir dar būdingas jo bruožas: darbininkų būryje jis nesigyrė esąs poetu.

Julius Janonis metė nepakeliamas liaudies kančias ir skurdą. Jis mylėjo žmones, užjautė nuskriaustuosius. Jis, pats patyręs vargdienio nelaimės, galėjo kiekvieną paklausti:

Ar tu matei,
Kaip grįžęs iš dirbtuvės
Namo, šeimos tėvas rado
Vaikus numirusius iš bado,
Ir kaip mergaitės — paleistuvės,

Nors girtos su svečiais kvatojo,
Širdy — jaunų dienų raudojo?
Ar tu matei?

Jis matė užguitą artoją, ariantį pono
lauką, matė — kantriai geležį kalantį kalvį
ir jiems paliko gražiausius savo poezijos
posmus. Poetas matė į darbą traukiantį
miesto proletariatą ir parašė eilėrašį
"Darbo kariuomenė" — vieną gražiausių kū-
rinių proletariato tema lietuvių literatūroje.

Vos rytas nušvinta, nuskurę būriai
Per miegantį miestą žygiuoja niūriai:
Tai darbo kariuomenė traukia...

Poetas gerai suprato, kad jo paties
"kančia — tai tik kančios šešėlis", o jo pa-
ties skurdas, kai ant stalo dažnai ir juodos
duonos trūko, tai tik "lašas prieš skurdo
okeaną". Todėl jis jautė šventa pareiga
eilėraštyje "Pūslėtosioms rankoms" rašyti:

Jūs bijot? Bet ko gi? Dykūnų tik sauja,
O jūs — milijonai! Tai kam gi ta baimė?
Tiktai susitelkit!.. Juk to reikalauja
Ne vien pačių jūsų — kūdikių laimė.

Taip poetas žadino darbo žmones kilti į
Spalio žygį.

Julius Janonis — poetas internacionalis-
tas. Savo tautos, kurią jis mylėjo kaip tik-
ras sūnus, jis nestatė aukščiau už kitas,
istorijos nematavo tautiniu masteliu. Dar ir
dėl to jo poezija, išlaikiusi pusšimčio metų
išbandymus, skamba jaunai, kaip tuomet,
Spalio priekšryje, ir sklinda vis plačiau.

Justinas MARCINKEVIČIUS

Baltas nerūpestingumas

Koks baltumas, neapsakomas baltumas!
Kur dangus, kur žemė — neatskirsi.
Krinta sniegas — baltas nerūpestingumas.
Rodos, šūktelsi iš džiaugsmo ir numirsi.

Užsimerksiu, atsigulsiu kur pusnyne,
Tartum saulei atsegiosiu, atlaposiu sau
krūtinę —

Tegu prikrenta į širdį to baltumo,
To švaraus, švelnaus ir minkšto

nerūpestingumo.

Jonas GRAIČIŪNAS

„Gott mit uns“

Išėjau pasveikint naujo laiko —
Tėviškės laukų daina kita:
Žirgas-traktorius dirvonus raiko,
Krūpsį raistas — mano Sepeta!..

Stabteliu: po kojom palikimas —
Kraujo pėdsakai kryžiuočio šuns:
Ant vagos pašėpečio arimuos
Zvaigoslė sagtis su „Gott mit uns“...

Pakeliu nuo šlyno plieno sagtį,
Ir daina nutrūksta pusėj žodžio...
Tu nešei per amžius kraupią naktį,
Pasišviesdama gaisrais mūs sodžių!

Vėl, girdžiu, tu Nemuno dairaisi?
Nori riterius prikelt kapuos ten...
Vėl, sagtie, mums dievą kaip kądaisė
Tykai nešt su maršu „Drang nach
Osten“?..

O istorija! Ilgai velėną
Puoš čia tavo šiurpūs palaikai?
Mums tik Pirciupių greta Pilėnų
Pelenus ir skriaudą palikai!

— Kupiški muziejun gal padėjus?..—
Traktoristas man pamerkia drąsiai...
— Mūsų žemė — ištitas muziejus:
Čia visur teutonų kaulų razim..

— Paskutiniai dar ir neataušo,
Stai kur andai nugulė į pievą...
— Atiduok geriau metalo laužui,
Drauge, šitą sagtį ir jos dievą..

Albinas BERNOTAS

ATSISVEIKINIMAS

Paglostyt gal? Apsamanoję sienų rąstai
Kaip avys glaudžiasi ir žiūri į akis.
Bet kas gi glosto gyvulį, kuriam nuspręsta
Rytoj bešvintant peilį po kaklu pakišti?

Jau kirviai išgaląsti. Vyrų laukia darbas.
Suriš jie pirkių lynu, užkabins kabliu,
Prieš tai praskyrę rankomis ant stogo kerpes —
Kaip garbanotą vilną po avies kaklu.

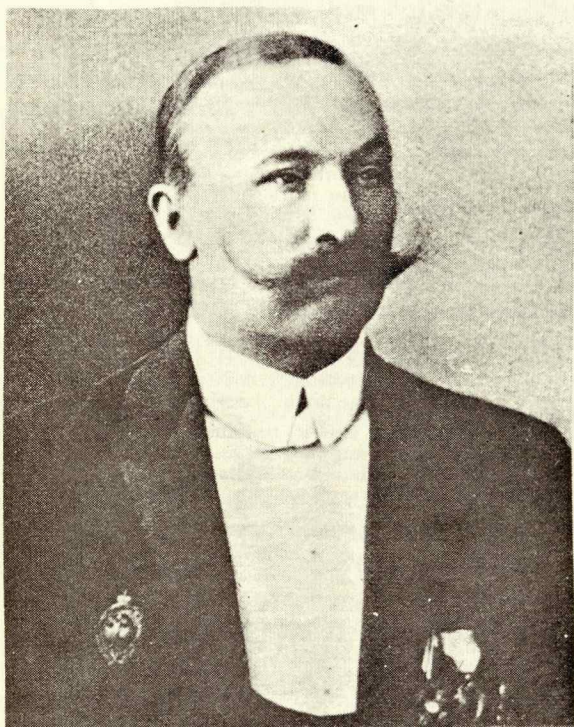
Saulėteky raudonai blyksės kirvių ašmens.
Drėgnų langų stiklu saulėtekis varvės.
O aš lyg vaikas, kraujui dubenį atnešęs,
Greit nusišuksiu nuo saulėtekio srovės.

Ir stengsiuos nieko negirdėti, negalvoti. Stengsiuos
Aptikti atminty labai džiugaus kažką.
Gal būt, taip traiškiau pirmą riešutą... Vaidensis
Grindų lentoj giliai įdubusi šaka.

O, kaip ji tiko riešutams! Aš ją surasiu,
Kaj vyrai traktorių po darbo iškinkys.
Aš ją surasiu spalįu prineštą tarp rąstų
Žiūrės ji kaip negyvo gyvulio akis.

Č. Sasnauskas - vienas pirmųjų lietuviškos dainos kūrėjų

J. PETRONIS

Česlovas Sasnauskas

Ar rasime lietuvi, kuris nebūtų girdėjęs dainos "Kur bėga Šešupė"? Tikrai nerasime. Ir ar buvo kada nors toks lietuviškas choras, kuris nebūtų dainavęs šios dainos? Tikriausiai nebuvo. Tą dainą mūsų tautiečiai pradėjo dainuoti daugiau kaip prieš šešiasdešimt metų ir tebedainuoja ją iki šiol. Ši daina stiprina lietuvių dvasią carinės priespaudos metais, ji ir dabar moko mylėti savo gimtąjį kraštą. Kas gi sukūrė šią populiarią dainą, išlaikiusią kelių dešimtmečių laiko bandymą, kas jos autorius? Tai Česlovas Sasnauskas — vienas pirmųjų profesinės lietuvių muzikos pionierių. Šiomet sukanka šimtas metų nuo jo gimimo dienos.

Č. Sasnauskas pasaulį pirmą kartą išvydo 1867 m. birželio 19 d. Kapčiamiestyje (Sei-

nų aps.), aplenkėjusioje vargonininko šeimoje. Anksti pastebėjęs didelius muzikinius sūnaus gabumus, tėvas nutarė iš jo padaryti savo profesijos įpėdinį, nes prieinama žemesniojo luomo žmonėms vargonininkystė tuomet buvo vienintelė muzikos sritis. Būsimasis muzikas greit pranoko tėvą ir jam teko ieškoti geresnio mokytojo. Toks pasirodė esąs dabartinio Kudirkos Naumiesčio vargonininkas L. Risauskas, netgi Sasnauskų giminė. Kelerius metus pas jį pasimokęs, nors dar teturėjo vos šešioliką metų, Č. Sasnauskas pradėjo savarankiškai vargonininkauti Gražiškiuose. Deja, greit pajuto, kad jo muzikinių žinių bagažas, lyginant su turimais gabumais, yra per menkas. Tad neilgai Gražiškiuose vargonavęs, apie 1883 m. nusikėlė į Kauną ir toliau mokėsi pas išgarsėjusį vargonininką pianistą ir kompozitorių Juozą Kalvaitį (1842–1900) —, baigusį Varšuvos muzikos institutą. J. Kalvaitis savo mokinį gerokai pralavino, nes jį netrukus pasikvietė vargonuoti Vilkaviškio pavyskapis. Jaunam Č. Sasnauskui, aukštų meninių polėkių žmogui, atrodė, kad vargonininkavimas — ne menas, o amatas. Todėl jis, trejus metus Vilkaviškyje tepagyvenęs, metė vargonus ir vėl grįžo į Kauną, imdamasis valdiškos tarnybos pašto žinyboje. Darbas biurokратиškoje įstaigoje, miesčioniška aplinka Č. Sasnauską dar labiau nuvylė, ir jis vėl grįžta prie vargonų, šį kartą nusikeldamas į Daugpilį. Nors čia viskas puikiai klojosi, jaunas menininkas negalėjo nurimti, trokšdamas gilesnių meno paslapčių. Ir kai 1891 m. jo klebonas kėlėsi į Peterburgą, Č. Sasnauskas išvažiavo kartu, vildamasis toliau studijuoti muziką.

Peterburgą Č. Sasnauskas pasirinko ne šiaip sau. Petro Didžiojo miestas anuomet buvo stambiausias Rusijos muzikos centras, jame veikė plačiai pagarsėjusi Imperatoriš-

koji konservatorija, kurioje profesoriavo tokios garsenybės, kaip N. Rimskis-Korsakovas ir kt. Be to, Peterburge buvo susispietę keliasdešimt tūkstančių lietuvių, kurių didelė dalis priklausė šviesuomenės sluoksniui. Buvusio klebono padedamas, Č. Sasnauskas gavo Kotrynos bažnyčios raštinėje sekretoriaus vietą ir, daug nelaukdamas, įstojo į konservatoriją mokytis dainavimo. Dar nebaigęs mokslo, 1896 m. jis tapo Kotrynos bažnyčios vargonininku. Reikia priminti, kad ši bažnyčia buvo įvairiatautės katalikiškosios Peterburgo šviesuomenės sambūrių vieta. Joje buvo sakomi daugeliu kalbų pamokslai, daugeliu kalbų atliekamos išymiausiųjų asmenų laidotuvių apeigos, vykdavo vyskupų ingresai, giedojo profesionalų dainininkų choras, vargonavo aukštos kvalifikacijos muzikai. Tokios bažnyčios vargonininku ir chorvedžiu galėjo būti ne bet kas, ir Č. Sasnauskas juo tapo ne atsitiktinai. Jo vargoninkavimo laikais į Kotrynos bažnyčią plūsdavo ne tik tikintieji, bet ir muzikos mylėtojai, norėdami pasiklausyti nuostabaus choro ir subtilaus vargonavimo.

Baigęs konservatoriją 1898 m., Č. Sasnauskas nesitenkino pasiektu mokslu, o ėmėsi tolesnių muzikos studijų: specialiosios harmonijos, kontrapunkto, muzikos formų. Galvodamas aplankyti Vakarų Europos šalis ir ten pagilinti žinias, mokėsi lotynų ir užsienio kalbų, baigė Archeologijos institutą, kur studijavo senovinius natų rankraščius. 1900 ir 1905 m. Č. Sasnauskas lankėsi Italijoje, Vokietijoje ir kituose kraštuose. Kaip bažnytinės muzikos specialistas, kelionių metu daugiausia studijavo senovinių bažnytinį choralą.

Č. Sasnauskas ne tik vadovavo chorams, vargonavo, skleidė muzikinę kultūrą, bet ir pats komponavo. Jo kūrybinei plunksnai priklausė originalios dainos "Kur bėga Šešupė", "Užmigo žemė", "Jau slavai sukilo", kelios liaudies dainų harmonizacijos ("Siuntė mane motinėle", "Lėk, sakalėli", "Tu mano motinėle", "Karvelėlis"), stambus vokalinis kūrinys – kantata "Broliai". Saistomas religinės ideologijos, visą gyvenimą susirišęs su darbu bažnyčioje, Č. Sasnauskas sukompnavo ir eilę religinių kūrinių: keletą giesmių, gedulingas mišias "Requiem", taip pat katali-

kiškoms organizacijoms (ateitininkams, žiburininkams, blaivininkams) vadinamuosius himnus.

Vertingiausia Č. Sasnausko muzikinio palikimo dalis jo dainos, ypač "Kur bėga Šešupė" ir "Karvelėlis". Jo religinė muzika, taip pat kantata "Broliai", "himnai", pasikeitus gyvenimo sąlygoms, savo išliekamosios vertės neteko ir šiandien teliko tik kaip lietuvių muzikos istorijos faktai.

Turi Č. Sasnauskas nuopelnų ir muzikinės literatūros leidimo srityje. 1909 m. jis savo lėšomis išleido dvylika "Lietuviškos muzikos" sąsiuvinų, kuriuose išspausdintos ir geriausios jo dainos. Č. Sasnauskas kėlė mintį ir toliau periodiškai leisti "Lietuvišką muziką", joje spausdinant visų lietuvių kompozitorių darbus, tačiau niekam sumanymo neparėmus, leidinys turėjo sustoti.

Č. Sasnauskas mirė širdies liga 1916 m. sausio 5 d. Peterburge, nesukakęs nė penkių dešimčių metų amžiaus. Per iškilmingas laidotuves buvo atliktos jo paties mišios "Requiem", diriguojamos J. Tallat-Kelpšos. Č. Sasnausko palaikus priglaudė Viborgo kapinės, tačiau muziko gerbėjai vylėsi, jog jie kada nors, karui pasibaigus, bus pervežti į Lietuvą.

Tarybų Lietuvoje Č. Sasnausko vardas neliko užmirštas. Į lietuvių muzikos istoriją jis įėjo kaip vienas pirmųjų lietuviškos dainos kūrėjų, teisingai suprasto liaudies dainų harmonizavimo principų pradininkas, išymus chorvedys ir lietuviškų dainų propagandininkas" (J. Gaudrimas).

Šia pačia proga norėtus pažymėti, jog, populiarinant Č. Sasnausko asmenį ir kūrybą, didelis indėlis priklauso Amerikos lietuviams. Muziko mirtį, jie pirmieji plačiau spauda, koncertais, paskaitomis paminėjo. Karui pasibaigus, daug Č. Sasnausko talento gerbėjų svajoto pervežti jo palaikus į gimtąjį kraštą. Tam reikėjo nemažos sumos pinigų, kurių, deja, buržuazinė Lietuvos valdžia nesiruošė duoti. Kun. L. Voisiekauskas, Kearny, N. J. lietuvių parapijos klebonas, Peterburgo kunigų seminarijoje klausęs Č. Sasnausko muzikos paskaitų, pasisiūlė apmokėti savo buvusio mokytojo palaikų iš Leningrado į

Šviesa, No. 3, 1967

Eugenie Cotton - nepamirštama!

IEVA MIZARIENĖ

Šių metų birželio 16 d. savo namuose Paryžiuje mirė Eugenie Cotton, sulaukusi 86 metų amžiaus.

Ji dirbo su pasauliniai žinoma mokslininke Irena Joliot-Curie ir tuo pat laiku mokė Savres Aukštųjų mokslų kolegijoje. 1925 m. ji gavo daktaro laipsnį fizikoje.

Ji buvo žymaus fiziko-išradėjo Aime Cotton našlė.

Už akademinį darbą ji buvo apdovanota Legiono Garbės titulu.

Du kartu E. Cotton norėjo aplankyti Jungtines Amerikos Valstijas, bet mūsų valdžia nedavė vizos dėl jos "komunistinės veiklos". Ji norėjo atvykti 1946 metais, dalyvauti Tarptautinėje moterų asamblėjoje, South Kortright, N. Y., bet nebuvo įleista, neatsižvelgiant fakto, kad ją kvietė net Eleanor Rooseveltienė.

1949 metais Valstybės departamentas vėl neišleido jos drauge su kitais gerai žinomais Prancūzijos intelektualais, kurie norėjo dalyvauti kultūrinėje ir mokslinėje konferencijoje Pasaulinės taikos gynimo reikalui.

Kauną transportacijos išlaidas ir tam tikslui paskyrė \$600.

1931 m. spalio 23 d. Č. Sasnauskas trečią kartą ir visiems laikams grįžo į Kauną, kur buvo iškilmingai palaidotas, vėl atliekant jo "Requiem". Taip pat amerikiečių pastangomis 1936 m. Kaune pasirodė monografija "Česlovas Sasnauskas." Ją parašė Juozas Žilevičius (neseniai Chicagoje atšventęs savo 75-metį), o išleido Jonas Brundza — Amerikos lietuvių muzikai ir kompozitoriai. Be to, Chicagoje savo metu veikė A. Pocius vadovaujamas Sasnausko choras, ne kartą pastatęs kompozitoriaus kantatą "Broliai", dainavęs jo dainas. Taigi, Č. Sasnauskas vienodai savas tiek Tarybų Lietuvai, tiek mums jos tėvynainiams Naujajame Pasaulyje Amerikoje.

Savo laiške, rašytam tuo laiku E. Rooseveltienei, ji pareiškė:

"Supratau nacių terorą ir tai, ką jis reiškia, ir todėl bendrai su kitų partijų moterimis dalyvavau judėjime kovoti prieš fašizmą. Ar tai todėl aš neįleidžiama į jūsų šalį?"

"Tapau Prancūzijos Moterų sąjungos pirmininke ir pasiūliau organizuoti Moterų Tarptautinę Demokratinę Federaciją. Jūsų šalies principas neišleisti komunistų bei jom simpatizuojančių į šaukiamą konferenciją, man atrodo, apgailėtinas žygis, nes tai labai susiaurins jūsų konferencijos tarimus bei veiklą."

E. Cotton buvo išrinkta vadovauti Moterų Tarptautinei Demokratinei Federacijai 1945 metais. 1951 metais Prancūzijos valdžia grasino ją įkalinti, todėl, kad ji kėlė iškaibas, šaukiančias prieš Prancūzų karą Indokinijoje.

Ji buvo pirmoji užsienio moteris, kurią Tarybų Sąjunga apdovanojo 1951 metais Tarybų premija.

Kaip šiandien matau E. Cotton Pasauliniame Moterų kongrese Maskvoje 1963 metais. Ji buvo išrinkta į prezidiumą, ji kiekviename klausime vaidino svarbią rolę. Jos kalba, tai ne senos moters kalba, bet moters, kuri kovojo už idealą, kuri laukė to idealo įvykdymo, ir kuri nei negalvojo, kad tas idealas nebus įvykdytas.

Ji stipriai kvietė moteris užimti savo vietą pasaulyje, kad moterys būtų visose srytyse lygios su vyrais, ne tik įstatymiškai, bet ir gyvenime.

Ji sveikino Valentiną Tereškovą (pirmą moterį kosmonautę) ne tik dėl to, kad ji atliko tokį svarbų žygį, bet ir todėl, kad šis žygis padėjo progresui ir pasauliui įrodė, kad moteris yra lygus vyrui pasaulio pilietis.

Kongrese ji prisiminė moksle atsiekimus Marie Sklodovskos-Curie ir Tarybų Sąjungos moterų, kurios nuo 1917 metų yra pripažintos lygiomis šalies pilietėmis ir kurioms visos durys atdaros taip moksle, taip ir darbe. Bet ji taip pat atjautė fašistinės Ispanijos moterų likimą, išreikšdama kongrese dalyvavusiai Dolores Ibarurri užuojautą, kad ji negali gyventi savo gimtinėje vien tik todėl, kad ji ieško žmonijai laisvės. E. Cotton atjautė moteris Afrikoje ir Azijoje.

Kalbėdama apie moteris, kurios labai kenčia nuo rasizmo, kolonializmo, imperikalizmo, kurios vargsta kalėjimose ir savo vaikučius mato tik iš tolo per kalėjimo grotas, ji pareiškė: "Tegul šios moterys žino, kad mes niekad nesiliausime garsiai reikšusios pasipiktinimo ir reikalavimo amnestijos visiems patriotams, kuriems dažniausiai grėsia mirtis..."

Baigdama savo kalbą Pasauliniame Moterų kongrese, E. Cotton šaukė moteris į vienybę, į dar ryžtingesnę ir platesnę susivienijimą, ir sakė: "Tegul šis susitikimas būna lemiamas posūkis pasaulinio moterų judėjimo kelyje į istorinę vienybę... Tegyvuoja taika!"

Jaučiuosi laiminga turėjusi progą savo gyvenime sutikti asmeniniai tokią žymią ko-

votoją už moters išsilaisvinimą, už taiką visame pasaulyje.

Klausant Eugenie Cotton kalbos, niekad negalėjai pagalvoti, kad ji peržengusi 80 metų slenkstį — ji buvo per daug įsitraukusi į pasaulinius įvykius, kad jai būtų buvę laiko galvoti apie amžių ar išėjimą į pensiją...

S. GEDA

P e i z a ž a s i š l ě k t u v o

Guli žemėj kaip pirščiukai
Ežerėliai ir žmogeliai.

Atleikia dievų karvytė.
Nori gert iš ežerėlio.

Ežerėliai tie pajuodo,
Meteorų išmušti.

Kas ten rausiasi, kas spurda
Didelėj tamsioj naktį!

Tai dievų karvytė geria,
Erdvėje visa raudona.

Žemėje gražiai gyvena
Ežerėliai ir žmogeliai.

● ● ●

Šventoji jūra.
Šventasis vanduo.
Šventoji gyvybės sėkla.

Toli erdvėje gimsta mėlynos šviesos
Ir gula ant kopų didžiuliai šešėliai.

Atbėga Nemunas —
Didelis, mėlynas
Lietuvos vanduo.

Miškų ir ežerų didybė.
Saulėi leidžiantis Žemaitijoj
Po ažuolais raudoni gyvuliai.

Didžiuliai kalnais prie Veliunos
Raudonai šilti gyvuliai ropinėja.
Jie — irgi Lietuvos vaikai.

Naktį, užiant 'ėktuvui Rytų Lietuvoj,
Virš miškų plaukia strazdo šešėlis.

Mėlynoji ramybė Dzukijoje.
Šventasis pasaulis.
Šventasis pasaulis.

ŠIANDIENINIO LIETUVIŲ ROMANO KELIAI

J. LANKUTIS

Prieš keletą metų pasirodęs J. Dovydaičio romanas "Žydrieji ežerai" atspindi lietuvių prozos pastangas skverbtis į naują šiandieninę buitį ir žmonių santykius. J. Dovydaitį jau nuo seno traukia gamyklų gyvenimas, statybų aikštės, naujų pramoninių profesijų žmonės, darbininkų buitis, gamybinės problemos.

Tuo pasižymėjo pirmaisiais pokario metais pasirodęs jo romanas "Dideli įvykiai Naujamiestyje", tuo alsuoja ir "Žydrieji ežerai".

Šiame romane vyrauja naujas Lietuvos peizažas, jaučiamas didelių darbų ritmas. Didesnė romano veiksmo dalis vyksta didžiausioje pastarojo meto Lietuvos statyboje - Elektrėnuose, kur į viršų kyla stambiausia Pabaltijo elektrinė. Kūrinio herojai - geologai, statybos inžinieriai, šoferiai, kino žurnalistai ir t. t.

Rašydamas šį romaną, J. Dovydaitis pasiryžo peržengti įprastinius "gamybinės tematikos" rėmus. Jis siekia gamybinės problemas susieti su aštriais šių dienų moraliniais ir etiniais konfliktais, užsibrėžė parodyti, kaip darbe auga naujo tipo žmonės.

Romano centre - sudėtinga Voverių šeimos istorija.

Artūras Voverys doras žmogus, už savo principingumą asmenybės kulto laikais tapęs socialistinio teisėtumo pažeidimų auka. Jo žmona Milda - talentinga geologė, bet nuėjusi pritaikėliškumo keliu, siekianti šiuo keliu pasukti ir savo dukterį. Tačiau duktė Danutė eina tėvo pėdomis. Ji pabėga iš šilto motinos lizdo į didžiausią respublikos statybą, drąsiai pasineria į sunkių ir didelių darbų verpetą, suartėja su paprastaisiais darbininkais. Pamilusi tokį gyvenimo būdą, ji atsisako net savo sužadėtinio, kuris, kaip ir Danutės motina, nori ją ištempti į jaukią miesčionišką patogumų aplinką.

Spręsdamas šias, gana charakteringas ir aktualias nūdienos problemas, J. Dovydaitis pasiekė kai kurių laimėjimų. Romane "Žydrieji ežerai" gana vykusiai atskleista Mildos gyvenimo drama.

Rašytojas įtikinamai parodė, koks menkas ir nykus atrodo mūsų laikais netgi talentingas žmogus, jeigu jis pasitraukia iš aktyvių gyvenimo pozicijų, užsidaro savo egoistiniame pasaulėlyje. Blankiau romane pavaizduotas teigiamojo herojaus - Danutės kelias.

Svarbiu pastarojo meto literatūrinio gyvenimo įvykiu tapo J. Avyžiaus romanas "Kaimas kryžkelėje". Kaimo tema - tai ta aukso gysla,

kuri suteikė šlovę ne vienam lietuvių romanistui ir apsakyminkui.

Skaitydami J. Avyžiaus romaną "Kaimas kryžkelėje", aiškiai jaučiame, koks vis dėl to tolimas jis nuo senojo kaimo vaizdų, kuriuos mūsų prozoje įtvirtino Žemaitė, V. Krėvė, P. Cvirka, I. Simonaitytė, J. Baltušis. Čia jau nėra nei senojo kaimo idilijos, nei jo socialinių kontrastų, nei jo valstietiško uždarmo. Nedaug belikę čia ir to tradicinio episkumo bei etnografiškumo, būdingo ankstyvesnei mūsų prozai kaimo tematika.

J. Avyžius į savo kūrinio centrą iškelia naujus žmones, kurie, tik iš dalies, susiję su tiesiogine savo aplinka - kaimu. Iš esmės jie yra viso šiuolaikinio gyvenimo atstovai, su jais atsiskleidžia sudėtingi viso dabartinio socialistinės visuomenės vystymosi reiškiniai bei dėsningumai, pajudinamos labai svarbios kolektyvinio darbo, asmenybės ir visuomenės santykių problemos.

Romane dramatiškai plėtojasi trys pagrindinės meilės linijos. Skausmingu, vidiniai neišvengiamu išsiskyrimu, baigiasi nepaprastai sudėtingi Martyno-Godos santykiai. Su širdgėla Morta palieka Lapiną. Kažkas grėsminga artėja ir bręsta Toleikio ir Ievos šeimyniniame gyvenime. Nuostabiausia yra tai, kad visos kolizijos yra susijusios su pagrindinių asmenybių žmogiškuoju brendimu, siekimu pakilti aukščiau už tą, kas buvo vakar. Laiku dvasia čia išiveržia į labiausiai tradicinį romano narvelį "Meilės trikampį", pakeisdama, ne tik jo spalvą, bet ir pajungdama jį šiuolaikinio gyvenimo visumos analizei.

J. Avyžiaus romanas "Kaimas kryžkelėje" gana didelis savo apimtimi, bet jo siužetas labai dinamiškas, su daugybe veikėjų, įvykių ir veiksmo vietų. Romane nuolat jauti visą didelio tarpusavyje glaudžiai susijusio kolektyvo gyvenimą, labai margą ir judrų. Veiksmo eigoje ryškina detalės, bet čia pat nepaleidžia iš akių reiškinio visuma; atskiros siužeto linijos tuoj susibėga į svarbiausias problemas ir vėl atgal cirkuliuoja į tolimiausias personažų asmeninio likimo lasteles. Visa tai romanui suteikia probleminio analitiškumo pobūdį, stipriai pasireiškiantį, ne tik meninėje apybraižoje, bet ir dramaturgijoje bei poemoje.

Aštrus moralinių principų susidūrimas į centrinių tašką išskyla J. Mikelinsko romane "Vandens nešėja".

Tolimo rajono centre savo pedagoginės ir visuomeninės veiklos kelią pradeda du jauni mokytojai. Įkopus į mokymo dalies vedėjo kėdę, Algis Skardūnas pasikabina virš lovos šukį: "Būk patenkintas". Polemizuodama su juo, pagrindinė romano herojė Aušra Kasmonytė iškelia kitą šukį: "Pažink pats save". Šis devizas, verčias ieškoti ir tobulėti, Aušrai turi gilią visuomeninę prasmę.

Tai nėra froidistinė autopsichoanalizė, o didelis troškimas būti naudinga žmonėms, šalinti iš kelio kliūtis, trukdančias priėti prie kito žmogaus širdies.

Romano autorius savo herojė išveda į plačią gyvenimo areną kovai su inertiskumu ir abuoju. Kukli "vandens nešėja" eilinė mokytoja - Aušra Kasmonytė palaipsniui tampa aštrios dramatinės kolizijos centru, kuriame susikryžiuoja svarbūs visos Šlanelių apylinkės reikalai. Gaivališkas pasipriešinimas rutinai yra taip giliai apėmęs Aušros sąmonę, kad ji, tiesiog stichiškai, kartais net nespėjusi gerai apgalvoti savo poelgių, atsiduria kovos sukūryje, metasi į ataką, ne tik prieš mokyklos direktorę, neteisingai šalinančią mokinį už tai, kad šis išdrišo pamokoje pasakyti teisybę, bet ir prieš kolūkio pirmininką, dėl kurio kaltės žūva liaudies turtas!...

Iškėlęs į romano centrą įdomią problemą, J. Mikelinskas užsibrėžė nemažiau įdomų ir meninį uždavinį. Romano "Vandens nešėja" autorius labai aktyviai pasipriešina, paskutiniu metu gana plačiai besireiškiančiai, lietuvių literatūros tendencijai, kai kūrinio problematiškumas nustelbia charakterius. J. Mikelinskas griežtai laikosi principo: prie problemų per charakterį.

Tikrovės suvokimo konfliktiskumu ir nerimo dvasia, įdomus yra ir Alfonso Bieliausko "Kauno romanas".

Lietuvių literatūroje bene pirmą kartą pavaizduotas žmogus, kuris sukyla pats prieš save, teisia savo praeitį, savo neteisingus poelgius, ieško naujo gyvenimo kelio. Sigitas Sėlis pajunta kaltę prieš save ir žmones, eidamas gyvenimo pasroviui, prisitaikydamas prie sau palankesnių gyvenimo aplinkybių, pasitraukdamas iš aktyvių kovos pozicijų svarbiais ir atsakingais gyvenimo momentais.

Alfonso Bieliausko romane pavaizduotas herojaus sąžinės teismas, Sėlio moralinis atsinaujinimas atspindi reikšmingą rašytojo poziciją į esminį pastarojo m eto tarybinės visuomenės dvasinį persiforminimą ir augimą.

Su artėjančiu literatūros problemiskumu rašytojai vis labiau jaučia būtinumą ieškoti ir naujų meninės išraiškos būdų. Daugelyje kūrinių pastebime tokių formos elementų, kurie ne vienam skaitytojui, gal būt, atrodo neįprasti.

Taigi, šiuolaikinis lietuvių romanas gerokai pasistūmėjo į priekį, ne tik problematikos atžvilgiu, bet ir meniniais ieškojimais. Jau nesnės kartos prozininkams lieka labai svarbus uždavinys - dabartinės tematikos pagrindu pasiekti tokių aukštumų charakterių kūrimo srityje, kokius pokario metais buvo užkariavę A. Vienuolis "Puodžiūnkiemyje", I. Simonaitytė "Viliuje Karaliuje", J. Baltušis "Parduotose vasarose". Į šias aukštumas nūdienis mūsų romanas, daugeliu atvejų, kopija kitais keliais, ieškodamas naujų psichologinės analizės būdų ir kūrinio kompozicijos priemonių. Tai diktuoja ir pats gyvenimas.

Šiuolaikinio žmogaus santykiavimas su aplinka nepaprastai sudėtingas, daugiapusiškas. Romanistui šiandien tenka ieškoti tokio meninio sprendimo, kuris leistų parodyti ne tiek patį šį santykiavimą, kiek jo rezultatus, t. y., vaizduoti ne vien tai, kas vyksta personažui veikiant atitinkamoje aplinkoje, o ir gilinantis į jo sąmonėje jau susiklosčiusių įspūdžių, minčių, pojūčių ir išgyvenimų kompleksą, analizuojant jį iš vidaus. Daug dabar rašomų romanų tiesiogiai vaizduoja tik nedidelę personažų gyvenimo dalelę, dažniausia keletą dramatiškų situacijų, ir per jas turi išryškėti visas žmogaus santykių su aplinka kompleksas, visa jo išgyvenimų mozaika. Tai sunkus charakteriams kurti būdas. Siekiant jį įvaldyti, reikia valyti schemas, atsikratyti iliustratyviškų sprendimų.

ALBINAS BERNOTAS

Tavo meilė, tavo darbas

*Nežinia, ką praradau, kas liko...
Ko kiti ieškos, ko neieškos...
Nieks neieško žalio eglės spyglio
Rudenį alksnyne ant šakos.*

*Ieško ne eglėšakiuos paveikslų —
Ieško sunkiai randamos prasmės.
Gal reikėjo, bet ne tokio vaisto.
Gal reikėjo, bet ne tos giesmės.*

*Gal nedarbštūs buvom, gal
negabūs —
Ošia vėjas tarp delnų tuščių.
Ošia vėjas paskutinius lapuos —
Lyg sijotų vasarą rėčiu.*

*Ir mane jis kaip alksnyną perpūs.
Lapams krintant, išryškės lizdai —
Tavo, paukšti, meilė, tavo darbas
Ir įrodymas, ką praradai.*

KRAŠTOTYRININKAS ANTANAS VIRELIŪNAS

JULIUS BUTĖNAS

Vos 38 metus išgyvenęs, Antanas Vireliūnas paliko žymių pėdsakų lietuvių kultūros istorijoje. Jisai buvo pedagogas, kalbininkas, kraštotyrininkas.

A. Vireliūnas — kupiškėnas, gimęs 1887 m. birželio 20 d. Vėžionių kaime. Baigęs Kupiškio pradžios mokyklą, privačiai mokėsi Mintaujoje, tenai bendravo su pažangiais moksleiviais. Todėl, 1905 m. prasidėjus liaudies kovai prieš carinę priespaudą, A. Vireliūnas įsitraukė į revoliucinę veiklą: hektografu spausdino socialdemokratų atsisaukimus, juos platino, dalyvavo mitinguose.

Baigęs Panevėžio mokytojų seminariją. A. Vireliūnas nuo 1910 m. mokytojavo Šiaulių ir Telšių apskričių pradžios mokyklose. Nesitenkindamas vien mokytojo darbu, jis traukė į kultūrinę veiklą jaunimą, organizavo vakarus, vaidinimus.

A. Vireliūnui rūpėjo įvairūs kultūros dalykai. Dar 1905 m. jis pradėjo bendradarbiauti spaudoje, rašydamas daugiausia auklėjimo klausimais. Panevėžio mokytojų seminarijoje lietuvių kalbą dėstęs kalbininkas

J. Jablonskis sudomino jį kalbos reikalais. A. Vireliūnas dažnai lankėsi pas J. Jablonskį, padėjo rengti spaudai populiarią knygą „Visuomenės įnamiai“.

1912 m. A. Vireliūnas pėsčias nukeliavo į Vilnių susipažinti su kitu žymiu lietuvių kalbos tyrinėtoju — K. Būga. Jų pažintis ir draugystė nenutrūko iki pastarojo mirties.

A. Vireliūnas nemaža tulkino K. Būgai, pradėjus redaguoti ir leisti didįjį lietuvių kalbos žodyną. Jisai užrašė daug gyvosios kalbos žodžių, surinko didelį pluoštą kupiškėnų liaudies dainų, kurias išspausdino universiteto leidinyje „Tauta ir žodis“.

Kartu su K. Būga, J. Jablonskiu ir kitais kalbininkais A. Vireliūnas darbavosi terminologijos komisijoje ir sukūrė nemažą reikalingų lietuviškų terminų, kurie prigijo literatūrinėje kalboje ir šandien tebevertojami. Daugelį tų terminų jis įdiegė savo parašytuose geografijos vadovėliuose (ledkalnis, raguva, perėja, klodas, uolenos ir kt.).

A. Vireliūnas prisidėjo prie knygų leidyklos—„Sakalo“ bendrovės— organizavimo. Parašė populiarių, jaunimo pamėgtų knygų, kaip „Klionė po šiaures“ (2 dalys), kartu su P. Sinkūnu knygą „Vandens ir vėjo galybės“. Be geografijos vadovė-

Antanas Vireliūnas

lių, parašė taip pat geografijos dėstymo metodiką, kalbinį darbą „Lietuvių kalbos ugdymas“ ir kt.

Dirbdamas Švietimo ministerijoje, A. Vireliūnas domėjosi mokyklų programomis. Jam rūpėjo pertvarkyti Lietuvos mokyklas taip, kad mokiniai gautų daugiau žinių ir lengviau galėtų jas įsisavinti.

Tais laikais Švietimo ministerija buvo klerikalų rankose. A. Vireliūnas, nesutikdamas su jų įvesta tvarka, išspausdino griežtą straipsnį, kuriame nurodė ministro L. Bistro nesugebėjimą tvarkyti švietimo reikalų. Ministras už tai jį atleido iš tarnybos.

Kaip K. Būga, J. Jablonskis, taip ir A. Vireliūnas labai daug dirbo, nežinodamas poilsio. Sunkios gyvenimo sąlygos, įtemptas darbas įstaigose ir namie visai nualino ir taip nestiprų organizmą. 1925 m. liepos mėnesį A. Vireliūnas išvažiavo į Palangą pailsėti ir ten 23 d. mirė.

Vasarotojai, lankydami Palangos kapines, tarp kitų užtinka ir A. Vireliūno kapą su kukliu antkapiumi, tik gal ne visi žino jo nuopelnus lietuvių kultūrai...

LIETUVOS KARIUOMENĖ

Broožai iš senos istorijos

VINCAS MARTINKĖNAS

(Tęsinys iš praeito numerio)

XV a. pr. Vytautas Vilniuje, arti pilies, turėjo patrenkų liejyklą. Tuo būdu XIV a. nauja ginklo rūšis — artilerija, o kartu ir nauja karių specialybė — artileristai. XIV a. pab. ir XV a. jie daugiausia gynė pilis arba jas puolė. Lauko kautynėse artilerija imta vartoti XVI a., patobūlėjus pabūklams.

Naujos ginklo rūšies atsiradimas nė kiek nesumenkino senųjų specialybių — raitelių ir pėstininkų reikšmės. Jie kautynėse ėmė bendradarbiauti su artilerija. XVI a. ir vėlesni dokumentai pateikia daugiau detalių apie visas LDK K. ginklo rūšis. Pavyzdžiui, iš 1528 m. ir 1529 m. seimo nutarimų matyti, kad pristatomas nuo 8 "tarnybų" raitelis turėjo vilkėti ne miline, o spalvotu drabužiu, turėti gerus šarvus, šalmą su antkakčiu kalaviją arba kardą, apskritą medinį skydą, du pentinus, ietį su spalvota vėliavėle ir 4 kapų vertės žirgą. Tų laikų kario vaizdą papildė sen. lietuvių dainos apie raitužėlį, turintį pabalnotą žirgą ir kiauninę kepurę.

XVI a. dar nenustojo reikšmės kario šarvai ir sunkioji kavalerija. XVI a. LDK kariuomenėje pradėta minėti kavalerijos rūšis, vadinama iš Vengrijos atėjusiu gusarų vardu. Tai tie patys šarvuotieji raiteliai, tarnavę LDK kariuomenėje ir anksčiau. XVII a. jie turėjo tik krūtinės šarvus arba grandininius marškinius.

Žvalgybai, sargyboms, priešui persekioti skirti lengvieji raiteliai tada jau buvo vadinami kazokais (jų negalima painioti su rejestriniais Zoporošės kazokais). Šalia jų įsigalėjo raitelių rūšis — petigorcai, arba lengvieji gusarai, ginkluoti ietimis, buvę LDK kariuomenėje XVI—XVII a. ir vėliau. Judriausiam manevravimui tuo laiku (tikriausiai nuo XIV a.) veikė totorių kavalerijos "vėliavos" (XVIII a. pavadintos prieš akinėmis sargybomis), XVII a. dar ginkluo-

tos lankais ir strėlėmis. V. Europos pavyzdžiu XVI a. LDK atsirado vad. raitarai, arba raiteliai arkebuzininkai, vietoj ieties turėję šaunamąjį ginklą — arkebuzą.

Apie LDK kariuomenės struktūrą XVII a. galima susidaryti tam tikrą vaizdą iš tokio pavyzdžio. 1673 m. ties Chocimu su turkais šalia Lenkijos kariuomenės kovojo LDK kariuomenės. Ją sudarė kavalerija: gusarų 5 vėliavos (571 žirgas), petigorcų 18 vėliavų (1980 žirgų), kazokų 5 vėliavos (524 žirgai), raitarų 5 vėliavos (481 žirgas), totorių 3 vėliavos (327 žirgai); pėstininkai (šauktiniai ir samdytiniai): dragūnų (vad. raitųjų pėstininkų, XVIII a. virtusių raiteliais) 18 vėliavų (1675 vyrai), vokiečių 6 regimentai (1871 vyrai), vokiečių 7 atskiros vėliavos (587 vyrai), vengrų 7 atskiros vėliavos (679 vyrai), Slucko įgula (433 vyrai). Iš šio sąrašo matyti, kad XVII a. antroje pusėje K. turėjo daugiausia petigorcų, kad "vėliavoje" buvo apie 100 karių.

XVII a. pėstininkai buvo ginkluoti muškietais (dideliais dagtiniais šautuvais, kuriais buvo šaudoma nuo atramos); iš 3 pėstininkų 2 buvo muškietininkai, 1 ietininkas.

Ietys, anksčiau siekusios 6 m ilgio, XVII a. sutrumpėjo iki 4,5 m. Ilgomis ietimis pėstininkai kovojo su kavalerija. Kai XVII a. prancūzų pavyzdžiu prie muškieto vamzdžio buvo pritvirtintas durtuvas, pėstininkų ietis išnyko ir pėstininkai nebebuvo skirstomi į muškietininkus ir ietininkus.

XVII a. antroje pusėje atsirado naujas pėstininkų ginklas — rankinės granatos, sveriančios nuo 1/2 iki 2 kg. Jų kevalas buvo iš geležies, bronzos arba stiklo. XVII a. artilerija dar labiau patobūlėjo.

Vilniaus patrankų liejykla tuo metu nuliudavo tokius pabūklus, kad juos reikėjo gabenti laivais, nes jų svorio neišlaikydavo tiltai. Iki tol patrankų kalibrai labai įvairavo. XVII a. jie jau buvo standartizuojami.

Artilerija, bendradarbiaudama su pėstininkais ir raiteliais, pasidarė lygiareikšmė ginklo rūšis, dažnai nulemianti mūšį.

XVIII a. pr. iš muškietų atsirado skiltuviniai šautuvai, bet dėl jų brangumo pradžioje jų buvo maža.

Dragūnų ginklai liko tie patys kaip pėstininkų, tik jie dar turėjo lenktą rytietišką kardą. Kardas ir šautuvas buvo pagrindiniai pėstininkų ir raitelių ginklai ir vėlesniais laikais. XVIII a. LDK kariuomenė turėjo lengvosios kavalerijos dalis, vadinamas LDK kariuomenės priešakiniais pulkais, LDK didžiojo etmono ir LDK lauko etmono priešakinės sargybos pulkais.

Iš 7 tokių pulkų 1 buvo LDK totorių kavalerijos pulkas, paprastai vadovaujamas pačių totorių (pvz., 1792 m. totorių pulko vadas buvo totorių pulkininkas Mustafa). XVIII a. pulkas (regimentas) paprastai būdavo skirstomas į batalionus, šie — į divizionus (dažniausiai 3); divizioną sudarė kelios kuopos, suskirstytos skyriais, o šie — grandimis. Iš 1794 m. sukilimo dalyvavusių LDK sukilėlių kariuomenės dalinių pavadinimų matyti, kad kariuomenės struktūra nuo XVIII a. pr. nebuvo iš esmės pasikeitus, bet pajėgumas labai sumenkęs. Vyravo pėstininkai ir kavalerija. Artilerija buvo negausi.

LDK K. vadai buvo rengiami daugiausia užsienyje, nes iki XVIII a. antrosios pusės LDK savų karo mokyklų neturėjo. Buvo karininkų ir be specialaus karo mokslo. Jie buvo parenkami iš gabesnių ir labiau patyrusių kareivių. Šie ir mokydavo kariuomenę kautynių taktikos.

LDK K. TAKTIKA

Iš istorinių šaltinių žinoma, kad, kovodami su geriau šarvuotais vokiečių riteriais, lietuviai stengėsi sudaryti tokias kautynių aplinkybes, kuriose riteriai netektų savo pranašumo. Pvz., 1236 m. lietuviai sekė grįžtančius su grobiu kalavijuočius, telkė jėgas, pagaliau juos apsupo pelkėtose vietose, kuriose sunkiai šarvuoti riteriai turėjo kautis pėsti ir dėl to pralaimėjo.

Panašiai atsitiko 1279 m., kai, Livonijos kariuomenei įsiveržus iki Kernavės, Traidenis ilgai sekė vokiečių pėdomis, puolė tik ties Ašeradenu (Livonijoje) ir mūšį laimėjo.

Kaudamiesi neklampioje vietoje, lietuviai sudarydavo medžių ar rogių užtvaras, kad atremtų šarvuotų raitelių puolimą (pvz., 1270 m. Traidenio kariuomenė ant Rygos įlankos ledo, 1370 m. Algirdo kariuomenė Ordino teritorijoje).

Eiliuotoji Livonijos kronika rašo, kad, sustojusi stovyklauti, lietuvių kariuomenė apsitverdavo kuolų tvora.

Tokiais atvejais, kai nebuvo galima priiversti prieš kautis pelkėtoje vietoje, kai nebūdavo nei dirbtinių, nei natūralių užtvary, lietuvių kariuomenė griebdavosi judrių manevrų taktikos ir puldinėjo priešą tai iš kairės, tai iš dešinės, tai pabėgdami, tai pasivydami, svaidydami ietis ir kuokas. Judrus plataus masto lietuvių kariuomenės manevras kartais net be kautynių duodavo žymių rezultatų.

Pvz., 1345 m. kryžiuočių kariuomenė žygiavo į Lietuvą, bet, melagingo pranešimo suklaidinta, grįžo į Prūsiją, o paskui vėl per Šešupę ir Nemuną įsiveržė į dešinį Nemuno krantą, sugaišo daug laiko ir dėl prasiėjusių pavasario atlydžių turėjo grįžti, praradusi daug arklių ir žmonių. Tuo metu Algirdas nekludomas nusiaubė Livonijos padauguvį.

Tokius manevrus galima vykdyti, turint tikslių žinių apie priešo planus.

Tuo laiku lietuviai jau turėjo karinę žvalgybą. Lietuviai dažnai sėkmingai pavartodavo ir manevrą trauktis, o sau sudarius palankesnes aplinkybes, — pulti. Tokia taktika panaudota Riselio apylinkėse (1353 m.), ties Rūdava (1370 m.), Žalgirio kautynėse (1410 m.) ir pan.

Žygiuojant LDK kariuomenei į Žalgirį, kryžiuočiai buvo suklaidinti Vytauto manevru — rezerviniu kariuomenės dalių paleidimu judėti panemune.

Vėlesniais amžiais LDK kariuomenės taktikos principai liko tie patys, tik priklausomai nuo ginklų tobulėjimo ir kariuomenės didumo, keitėsi karo veiksmų mastas ir

metodai. Kaip ir anksčiau, buvo siekiama veiksmų judrumo, operatyvumo, apgaulingų manevrų, įvairių ginklo rūšių derinimo, prieš apsupimo, patogių pozicijų ir t. t.

Apie LDK kariuomenės operatyvumą XVI a. galima spręsti, pvz., iš Klecko mūšio.

1506.VII.20 į Lydą, kur tuo metu gyveno LDK did. kunigaikštis Aleksandras Jogailaitis, atėjo žinia apie kelių tūkstančių Krymo totorių įsiveržimą į Klecko apylinkes ir plėšikavimą. Kadangi kunigaikštis prie savęs teturėjo mažą samdytų serbų būrį, buvo pašaukta bajorų kariuomenė. VIII. ji jau susirinko Lydos apylinkėse. Tos pačios dienos vakarą 7000 raitelių su 2 patrankomis, be gurguolių (kad būtų greičiau), dvaro maršalkos M. Glinskio vadovaujami, pradėjo žygį. Priešo nepastebėta lietuvių kariuomenė aplinkiniais koliais užėjo totoriams iš užpakalio, per 3 val. iš užmedžių ir šakų pasidarė perėjimą per Lano upę bei plačius jos kranto liūlynus, VIII.5 dviem kolonomis iš dviejų pusių puolė totorių stovyklą ir joje sumušė prieš pagrindines jėgas, o vėliau (iki VIII.8) sunaikino arba išblaškė atskirus totorių čambulus (dalinius), plėšikavusius netoli Minsko, Ašmenos ir Volkovisko.

Iš Oršos mūšio (1514 m.) matyti, kaip LDK etmonų K. Ostrogiškio ir J. Radvilos vadovaujama kariuomenė sugebėjo per vieną naktį slapta pastatyti iš tuščių sandarių statinių du pontoninius tiltus, nuo priešų paslėpti artileriją ir racionaliai suderintais įvairių kariuomenės rūšių veiksmais nugalėti du kartus didesnę armiją.

Iš Seversko kampanijos (1535 m.) matyti, kad tuo laiku LDK kariuomenė prieš pilis imdavo jas apguldama, pasikasdama po pamatais ir užminuodama (taip šios kampanijos metu LDK kariuomenė paėmė Starodubo pilį). LDK kariuomenės taktikos efektyvumą rodo ir Salaspilio mūšis (1605 m.), kuriame LDK kariuomenė, teturėdama 3800 kareivių, bet vadovaujama gabaus vado K. Chodkevičiaus, nugalėjo 14,000 švedų kariuomenę. Čia mūšį nulėmė staigus puolimas ir prieš kariuomenės ištraukimas į jam nepatogias pozicijas.

Dvigubo apsupimo taktikos (kai apgulusi pilį kariuomenė pati prieš apsupama) pavyzdį rodo Smolensko operacija (1633 m.).

Priešo išsvarginimo ir ginklo rūšių derinimo taktiką gerai iliustruoja Chocimo mūšis (1673.XI.11), kuriame greta Lenkijos kariuomenės dalyvavo ir LDK kariuomenė.

Maždaug iki XVII a. pėstininkai kaudavosi su priešų daugiausia vyras prieš vyrą. Tobulėjant šaunamiesiems ginklams, lauko kautynėse pasidarė galima kovoti su priešų ir iš tolo. Todėl XVII—XVIII a. ir LDK kariuomenės pėstininkus lauko kautynėms imta rikiuoti pagal iš V. Europos atėjusių pavyzdžių, vad. linijiniu (šachmatiniu) būdu; pulkas rikiuodavosi mūšiuvi ištisu daliniu arba persiskyręs į batalionus.

Batalionas išsidėstydavo divizionais, o šie — keliomis kuopomis. Kuopose kariai sustodavo 4 eilėmis (skyriais) taip, kad jas sudarančių grandžių kariai stovėtų vienas paskui kitą (kiekvienas skirtingoje eilėje).

Atakos metu kariai paleisdavo po šūvių eilėmis (skyriais), pradėdant nuo užpakalinių, pirmosioms priklaupus, paskui, pirmuždami šautuvus, eidavo į priekį ir priklaupę laukdavo, kol vėl atsidurs užpakalinėje eilėje.

(Pabaiga sekančiame numeryje)

Autoriaus laiškas

GERBIAMOJI REDAKCIJA,

Dėkoju už "Šviesos" žurnalo (1967 metų balandžio-gegužės-birželio) numerius ir dėjaugiuos, kad spausdinate jau antrą iš eilės mano straipsnį (pirmasis Lenkijos lietuviai, antrasis Lietuvos kariuomenė). Tačiau turiu pabrėžti, kad į straipsnį Lietuvos kariuomenė įsibrovė dvi nemalonios klaidos, kurias sekančiame numeryje būtina reikla pataisyti, būtent: 56 puslapyje, pirmojoje skiltyje, šešioliktoje eilutėje nuo viršaus į apačią sakinio pradžioje turi būti: LDK KARIUOMENĖ NUOLATINĖS TARYBOS LAIKOTARPIU. Toliau viskas gerai. Nuolatinė Taryba lenkiškai buvo vadinama RADA NIEUSTAJAČA. Tai buvo kažkas panašaus į mūsų laikų Ministrų Tarybą. Nuolatinė Taryba visai nereiškia "nuolatinės tarnybos", kaip kad surinko spaustuvė ir, taip surinkusi, iškreipė mintį.

Antra dar nemalonesnė klaida — tai manopavardės iškraipymas. Esu Vincas Martinkėnas, o ne Martinkonis. Labai prašau atkreipti dėmesį į mano prašymą ir sekančiame numeryje pataisyti klaidas. Linkiu sėkmės.

Jus gerbiąs
VINCAS MARTINKĖNAS

Vilnius, 1967 m. VI. 21

LLD reikalai

Knygų klausimu turime malonią žinią. Antano Bimbos knyga apie Tarybų Lietuvą jau ruošinama spausdinti. Ji bus duodama nariams. Tikimės, kad knyga bus atspausdinta prieš šių metų pabaigą.

Kaip dabar reikalai klostosi, atrodo, kad ne užilgo gausime Juozo Baltušio knygą "Tėvų ir brolių takais" iš Tarybų Lietuvos. Ji bus duodama nariams pirmiausiai. Trečioji knyga bus Jono Gasiūno.

Atrodo, kad Alberto Laurinčiuko knygos "Trečioji dolerio pusė", nebus galima mums gauti. Tikimės, kad Albertas parašys kitą knygą iš savo patyrimų JAV, - tą tikrai užsiskakysime iš anksto.

Kai buvęs sekretorius siuntinėjo mano knygą "Jaudinantys susitikimai", jos kai kurioms kuopoms neišteko. Dabar J. Žebrys, Clevelando 22 kuopos sekretorius, pranešė, kad jiems tos knygos buvo pasiūsta per daug, ir grąžino į Centrą 40 egzempliorių.

Jeigu kuri kuopa dabar norėtų šią knygą gauti, praneškite, galėsime pasiūsti.

Apie "Šviesos" naują spausdinimo būdą atsiliepimai palankūs, tik skaitytojams nepatinka kai kurių straipsnių smulkus raštas. Tą bandysime apeiti ateityje - visas žurnalas išeis didesnėmis raidėmis.

IŠ LAIŠKŲ

Iš Berkeley, Kalifornijos, rašo Mimi Kaprolat, kuri lietuvių kalbą girdėjusi maža būdama. Jos motina gimusi Lietuvoje. Ji prašo kokių nors vadovėlių, kurie jai pagelbėtų prisiminti bent kiek lietuviškų žodžių bei išsireiškimų. Manau, jai būtų naudinga pasiūsti dr. Kaškiaučiaus parašytą anglų-lietuvių kalbos vadovėlį, bet čia jo niekur nerandu. Jeigu kas jį turite, būčiau dėkinga, jei prisistumėte į Centrą.

Miss Kaprolat rašo: "Gal būt, kai išmokčiau kelis žodžius bei frazes, galėčiau nuvykti į Lietuvą ir savo akimis pamatyti, ką šios šalies naujas politinis ir ekonominis gyvenimo būdas davė žmonėms ir kraštui, iš kurio parėjo mano Motina."

Šiomet siuntinėjame "Šviesą" įvairioms Tarybų Lietuvos kultūrinėms įstaigoms. Ir štai norime pasidalinti su skaitytojais laiškų iš Šiaulių miesto II-osios masinės bibliotekos. Rašo skaityklos vedėja Jadvyga Gabriūnaitė.

"Kai gavome "Šviesos" pirmąjį numerį, mes pagalvojome, kad šis žurnalas pas mus pakliuvo atsitiktinai. Tačiau šiuo metu pas mus atėjo antras minėto žurnalo numeris.

"Ačiū, kad nepamiršote, palyginti, kuklios, mūsų bibliotekos. Jūsų žurnalą su dideliu susidomėjimu perskaitėme visi bibliotekininkai ir gera dalis skaitytojų..."

Štai kitas laiškutis iš Trakų. Žurnalo redakcijai rašo Irena Jukonytė:

"Prašu atleisti, kad sutrukdysiu jums kelias brangias minutes. Noriu atsiprašyti, kad taip ilgai neparasėme ir nepranešėme, kad gauname Jūsų žurnalą "Šviesą".

Trakų Rajoninės bibliotekos darbuotojai ir skaitytojai labai dėkingi už suteiktą galimybę susipažinti su užsienio lietuvių periodika ir širdingiausiai linki kūrybinės sėkmės Amerikos Lietuvių Literatūros Draugijai, žurnalo "Šviesa" redakcijai ir jo bendradarbiams..."

Štai dar vienas laiškutis:

"Lietuvos TSR Valst. mokslinė biblioteka nuoširdžiai dėkoja už prisiuntimą žurnalo "Šviesos" pirmo numerio. Laukiame ateityje sekančių "Šviesos" numerių.

Su pagarba,

V. ŽILINSKIENĖ,
Bibliotekos direktorė"

Buvo malonu gegužės mėnesio pabaigoj pasimatyti, pasitarti su čikagiečiais. Tuo pat tarpu Čikagoje lankėsi iš Detroito O. Daukienė ir iš St. Petersburgo, Floridos, P. Blaškienė, kurios taip pat dalyvavo pasikalbėjimuose LLD reikalais.

Skaityčiau labai naudingą pasimatymą Montrealyje su kanadiečiais LLD nariais ir Centro komiteto valdyba. Man buvo labai malonus ir pamokinas pasikalbėjimas su broliais ir sesėmis kanadiečiais.

Montrealyje sutikau daug LLD narių iš Jungtinių Valstijų, su kuriais buvo proga pasikeisti žodžiu kitais draugijos reikalais.

Su Naujosios Anglijos nariais turėjau progos pasikalbėti "Laisvės" piknike Brocktone. Atrodo, kad dirva mūsų draugijai gana derlinga.

Naujų narių vajas dar neįpusėjo. Prašu visų narių pasidaruoti. Bus skaitlingesnė draugija, bus visiems maloniau.

IEVA MIZARIENĖ,
Centro sekretorė